

Firblad

2022-1

Utgitt av Norsk Botanisk Forening
Østlandsavdelingen
www.nbf-ostland.no

Firbladet 2022-1

ISSN 0804-2403

Utgitt av:

Norsk Botanisk Forening,
Østlandsavdelingen
Org.nr. 819 872 392
www.nbf-ostland.no
Facebook:
**Norsk Botanisk Forening –
Østlandsavdelingen**

Redaktør:

Jan Wesenberg
jan.wesenberg@nhm.uio.no

I redaksjonsrådet:

Line Hørlyk
Per Madsen
Anders Often
Simen Hyll Hansen
Svein Olav Drangeid
Geir Arne Evje

Trykk: Merkur Grafisk AS

Stoff til Firbladet sendes til:

firbladet@nbf-ostland.no

Neste nummer av Firbladet skal etter planen komme i begynnelsen av november. Stoff må være levert innen utgangen av september.

Alle fotografier er tatt av artikkelforfatteren der ikke noe annet er oppgitt.

Forsidebildet:

I anledning fiol-temaet i dette nummeret: den kanskje mest maskot-aktige fiolen i vår region, lodnefiol *Viola hirta* fra Hovedøya i Oslo 16.04.2017. Foto: Jan Wesenberg.

INNHOOLD

3

Line Hørlyk: Lederord, Et travelt år

6

Annonse for jubileumsfest

7

Henrik Andreas Torp: Æresmedlemmer i Norsk Botanisk Forening

8

Line Hørlyk: ØLAs årsmøte 2022

12

Nye kontingentsatser fra 2022

13

(Red.): “Lids flora–8”

13

(Red.): “Grasrotandelen”

14

Anders Often og Line Hørlyk: Årets villblomst 2022: Issoleie

16

Svein Olav B. Drangeid: Aktiviteter sommer/høst 2022

26

På kryss og tvers siden sist

35

Tore Berg: Sommerens blomstergleder 2021

37

(Red.): Fiol-temasider

38

– Fioler i Oslo/Akershus: utbredelse, økologi og rødlistestatus

40

– Odd Stabbetorp og Tore Berg: Grunnkurs i viologi

48

– Geir Arne Evje: Fiolalbum

52

Anders Often: Solsikke

53

Line Hørlyk: Hurra for Thekla Resvolls gate

54

Firbladets *Rubus*

55

Geir Arne Evje og Henrik Andreas Torp: Marianøkleblom

60

Geir Arne Evje: Vårbendel

63

Firbladets botaniske nøtt

64

FotoSyntese

Lederord – Et travelt år

Tepper av hvitveis i ravina i Romerike landskapsvernområde på Gardermoen.

Foto: Line Hørlyk

2022 blir et travelt år for oss i ØLA. Aktiviteter som har blitt utsatt i både et og to år grunnet pandemien har vi satt opp igjen i turlista. I tillegg kommer alle de andre turene vi har.

Det etterlengtede fiolkurset med Thomas Marcussen blir nå realisert, og ønsket om en presentasjon over fiolene i vårt område er hovedtema i dette Firbladet. Tilnærmet alle arter av de norske fiolene finnes her i Akershus. Selv den gule fjellfiolen har et voksested nær Eidsvoll. Det er litt spennende å vite.

I pinsen arrangerer ØLA Botanikk-dagene, med overnatting på Leangkollen i Asker og med mange spennende foredrag og ekskursjoner til hotspots her omkring.

Villblomstenes dag to uker senere håper vi får mange turledere og enda flere deltakere. Dette er det arrangementet som har flest lokale turer i hele Norden og som gjør folk kjent med nærnaturen sin.

Fra Farseggenravina

Foto: Bjørn Dahle

De siste årene har det også vært fokus på spredning av fremmede risikoarter, som utkonkurrerer våre stedlige sarte arter. Mye av denne spredningen skyldes feil skjøtsel, men flere kommuner i vårt distrikt har nå begynt å få øynene opp for hvor alvorlig dette problemet har blitt og ønsker dialog og ny kunnskap fra oss i botanisk forening. Dette er noe vi imøtekommer svært positivt.

Det blir nytt ordinært landsmøte i NBF i slutten av august, denne gangen på Dovrefjell med besøk i fjellhagen som botaniker Thekla Resvoll grunnla i 1924.

I august fortsetter vi også å ha slåttekurs i Nordmarka med Kristina

Bjurreke og Mats Rosengren, og den tradisjonelle ØLA-slåtten på Mikkelrud i Aurskog-Høland.

Men det vi gleder oss aller mest til er jubileumsfesten til ØLA 50 år! Utsatt fra i fjor, som var jubileumsåret til ØLA, blir det en sammenkomst på Tøyen Hovedgård midt i Botanisk hage i Oslo den 17. september. Har du noen bilder fra turer på 70-, 80- og 90-tallet, ønsker vi oss gjerne en scanning av disse til en bildefremvisning med historisk tilbakeblikk.

Utover dette blir det et år med fokus på ravinene vi har her på Romerike. Det er ikke så mye igjen av det naturlige grønne årenettet i landskapet lengre, som engang var store elveløp ut i Oslofjorden da innlandsisen smeltet og trakk seg tilbake. Mye er i dag planert ut til åkerlandskap, og flere raviner blir brukt eller står i fare for å bli brukt til avfallsdeponier. Disse grønne, ofte ufremkommelige, junglene har et mylder av arter som har dette som levested, og ravinene er nå vernet naturtype. I samarbeid med Naturvernforbundet i Lillestrøm har ØLA og noen flere grønne organisasjoner søkt om og fått tilsagn til midler fra et opprettet ravinefond i Lillestrøm kommune. Disse pengene skal vi bruke til å kartlegge Steindalen-ravina i Lillestrøm som

står i fare for å bli ytterligere støvet ned av enda et betongknuseverk og fylt igjen som massedeponi for rivingsmaterialer. Det er et skrikende behov for slike deponier, men raviner med avrenning til naturreservat er ikke det rette stedet til et slikt formål. Her skal vi i ØLA samarbeide med både Sabima og Biofokus om kartlegging på flere tidspunkt i løpet av våren og sommeren. Farseggenravina, som ble reddet fra å bli søppelfylling i siste liten for noen år tilbake, skal vi besøke i forbindelse med Botanikkdagene, men vi anbefaler alle en tur på egenhånd til ravina i Gardermoen landskapsvernområde for å se teppene med hvitveisblomstring i

månedsskiftet april-mai. Et slikt flor er balsam for sjelen i en vanskelig tid med klimakrise, korona og krig. Det så mye man skal forholde seg til og ta inn over seg i den tiden vi er i nå. Og det tærer på oss alle.

Avslutter med et sitat fra den danske forfatteren H.C. Andersen, som sa: «Å leve er ikke nok. Solskinn, frihet og en liten blomst må man ha».

Med ønske om riktig god sommer og velkommen på blomsterturer fra alle oss i ØLA-styret!

Line Hørlyk
Leder i Østlandsavdelingen

Tidligere utgaver

Vi har et lite restlager av tidligere utgitte *Firbladet* og *Blyttia*. Ta kontakt med ØLA-styret hvis du vil ha noen tidligere utgaver. E-post: [styret\(at\)nbf-ostland.no](mailto:styret(at)nbf-ostland.no). Vi minner også om at alle utgitte nummer av *Firbladet* ligger elektronisk tilgjengelig på ØLAs hjemmeside: www.nbf-ostland.no

Skriv artikler til Firbladet

Firbladet er medlemsbladet til Østlandsavdelingen i Norsk Botanisk Forening. Her kan alle medlemmer skrive korte, planterelaterte artikler, helst fra vårt distrikt, turreferat o.l., og sende inn bilder hvis det er noe du vil dele med de andre medlemmene våre. Det blir et mer levende blad hvis det er flere bidragsytere. Slik gjør du:

1. Skriv en artikkel og send den som en helt enkel brødtekst. Ikke lag noen som helst utforming; det ordner redaksjonen.
2. Legg ved bilde som eget vedlegg. (Det er lov å sende bare et fint bilde også, uten artikkel.)
3. Send til [firbladet\(at\)nbf-ostland.no](mailto:firbladet(at)nbf-ostland.no). Eventuelle beskjeder og kommentarer kan du skrive i e-posten.

I 2021 var Østlandsavdelingen i Norsk Botanisk Forening 50 år. Men på grunn av pandemien har vi måttet utsette feiringen i et år. Vi er derfor glade for å ønske velkommen til jubileumsfest i gamle ærverdige Tøyen Hovedgård, som ligger midt i Botanisk hage i Oslo. Vi ser frem til en hyggelig sosial sammenkomst med middag, kaffe og kaker, og historisk foredrag. For de som ønsker, blir det en liten hagevandring fra kl. 17.00. Spesielt velkommen på «den grønne løperen» ønsker vi til de eldste medlemmene som har vært med lenge i ØLA og til tidligere styremedlemmer.

Bindende påmelding innen 1. september til: May Berthelsen på e-post: [may.berthelsen\(at\)gmail.com](mailto:may.berthelsen(at)gmail.com) eller på mobil: 916 12 965. Egenandel kr. 200,- betales til ØLA

kto.nr. 0540.08.91070 eller på Vipps 51 76 52 ved påmelding.

Antrekk: Pent.

Maks antall deltakere er satt til 50 personer.

Har du gamle bilder, historier, sanger, som du kunne tenke deg fremvist på jubileumsfesten til noen hyggelige tilbakeblikk, så setter vi stor pris på det. Ta kontakt med: Marianne Kjærsumd på e-post: [kjaersund\(at\)gmail.com](mailto:kjaersund(at)gmail.com) eller mobil: 412 45 404.

Har du anledning til å være med i fest-arrangement-gruppa og ordne med praktiske ting så har vi stort behov for flere som kan hjelpe til. Ta kontakt med: Susanne Lemmingson på e-post: [jubileum\(at\)nbf-ostland.no](mailto:jubileum(at)nbf-ostland.no) eller på mobil: 472 32 242.

Æresmedlemmer i Norsk Botanisk Forening

I forrige nummer hadde vi en oversikt over alle ØLA-styrene siden ”tidenes”, dvs. ØLAs, morgen. Vi fortsetter med litt organisasjonshistorisk stoff. Her er på oppdrag fra styret, og på grunnlag av tilgjengelige kilder, en oversikt over NBFs æresmedlemmer gjennom tidene. For ordens skyld: oversikten gjelder hele NBF, ikke bare æresmedlemmer som er/var medlemmer i ØLA.

Inntil 2005 var det grunnorganisasjonene som utpekte æresmedlemmer, men oppgaven tilfalt landsmøtet etter at dette ble innført (Blyttia 64(4): 210). Det har likevel vært lokale utnevnelser også etter det.

Henrik Andreas Torp

1966

Johannes Lid
Rolf Nordhagen
Kilde: *Blyttia 25(1): 2.*

1981

Finn Wischmann
Kilde: *Blyttia 69(4): 211.*

1987

Miranda Bødtker
Dagny Tande Lid
Ove Arbo Høeg
Knut Fægri
Kilde: *Blyttia 46(3): 129-30.*

1987 (i Sørlandsavdelingen)

Haakon Damsgaard
Kilde: *Blyttia 46(3): 137.*

1993

Ola Skifte
Kilde: *Polarflokken 1993(3): 462.*

2006

Reidar Elven
Kilde: *Blyttia 64(4): 209-10.*

2008

Torstein Engelskjøn
Kilde: *Blyttia 66(4): 253-4.*

2016 (alle i Østfold Botaniske Forening):

Øivind Johansen
Kåre Arnstein Lye
Svein Åstrøm
Kilde: *ØBF årsmelding 2016*

2018

Bjørn Erik Halvorsen
Svein Imsland
Jan Wesenberg
Kilde: *Listéra 33(2): 7, Blyttia 76(3): 143.*

2020

Tore Berg
Roger Halvorsen
Per Arvid Åsen
Kilde: *Blyttia 79(3-4): 141.*

ØLA års møte 2022

ØLA avholdt sitt årsmøte på Bykuben i Oslo onsdag 9.mars 2022. Møtet var denne gang fysisk etter to pandemiår hvor vi har måttet ha møtene på zoom. Det ble et hyggelig møte med engasjerte deltakere. 16 medlemmer var til stede og vi hadde med oss leder i NBF Kristin Bjartnes som observatør. Leder Line Hørlyk ønsket velkommen kl. 18.00 og Henrik Andreas Torp var ordstyrer. Det var ingen innsigelser til innkallingen. Svein Olav Drangeid var referent og til å underskrive protokollen ble valgt Geir Arne Evje og Bernhard Kløv Askedalen.

Årsberetningen

Pr. 31.12.2021 hadde ØLA 917 medlemmer, hvorav 252 studentmedlemmer. I løpet av året hadde det meldt seg inn 147 nye medlemmer, og det er ny rekord. Det har vært nok et år med korona og alle styremøter og medlemsmøter har vært digitale på Zoom, unntatt julemøtet, da var det en liten åpning i smitterestriksjonene før

landet stengte ned igjen med den nye Omikronvarianten tidlig i desember. I 2021 var ØLA 50 år, men jubileumsåret ble nok så amputert og flere aktiviteter i denne forbindelse, som jubileumsfest, ble avlyst eller flyttet et år frem i tid. Vi delte ut jubileums-T-skjorter og sitteunderlag med ny ØLA jubileumslogo til turledere så langt lageret rakk, og disse ble brukt på aktivitetene våre i sommerhalvåret. Det ble laget to jubileums-Firbladet med mye historikk og med flere sider enn til vanlig. Til tross for et vanskelig år greide vi å gjennomføre omtrent 100 turer og dugnader i sommerhalvåret. To av turene var med overnatting. Kartlegging, floravokting og lokalflora er en viktig del av det vi driver med. I den forbindelse ble det kjøpt inn 5 nye felt-pc'er. Tirsdagsturer i Oslo har også blitt til torsdagsturer i Drammen, populære turer hvor man ser på adventivplanter og arter som dukker opp i urbane strøk. Villblomstenes dag ble arrangert for 20.gang i Norge og i ØLA hadde vi 22 turer denne dagen, det er også ny rekord. Nytt av året var at to av turene var digitale, så man kunne bli med på turen via Zoom, for de som ikke kunne bli med på fysisk tur. Disse ble sett av overraskende mange og er noe vi vurderer å fortsette med. Disse turene (samt mange andre foredrag

Foto: Magnus Eng

Det nye styret i ØLA. F.v. Susanne Lemmingson (ny), May Berthelsen, Geir Arne Evje, Marianne Kjærsund (ny) Henrik Andreas Torp, Line Hørlyk og Svein Olav Drangeid. Tre som ikke var tilstede var Bjørn Håkon Smevold, Per Madsen og Sverre Lundemo.

og blomsterfilmer) ligger nå på YouTube-kanalen til NBF og kan ses når som helst. Kryptoklubben på NMBU Ås er Ung Botaniker-gruppa i ØLA. Dette er en veldig aktiv gruppe som har mange egne turer og kurs, ikke bare om karplanter, men også moser, lav og alger. Årsberetningen for 2021 ble enstemmig godkjent.

Regnskap og budsjett

Pr. 31.12.2021 har ØLA en egenkapital på kr. 944.036,48. Vi har hatt inntekter på kr. 440.760,- og utgifter på kr. 304.438,- som gir et overskudd på kr. 136.322,-. Økonomien i ØLA er veldig god takket være god dugnadsinnsats gjennom mange år. I budsjettet er en

sum som ble satt av til jubileumsfest i fjor og noe mer profileringsmateriell ført over til årets budsjett. Det er også budsjettet med innkjøp av flere felt-pc'er. Regnskap og budsjett ble enstemmig godkjent.

Kontingenten

Vi har hatt et stort problem med at det er så få medlemmer som betaler medlemskontingenten. De siste årene har vi mottatt kontingent fra kanskje kun en tredjedel, av medlemmene våre. Det kan skyldes flere ting; som at folk ikke får krav eller ser krav som er sendt digitalt eller på andre måter, et kontingentsystem som har for mange (over 70) kategorier og er vanskelig å følge opp sentralt,

sene purringer, folk glemmer eller liknende. For 2021 ser det ut til å ha gått litt bedre, selv om kontingentkrav og purringer har kommet veldig sent på året.

På NBF-landsmøte i høst ble det vedtatt at vi fra 2022 kun skal ha fem medlemskategorier og med samme kontingentsatser for hver kategori i alle grunnorganisasjonene. Dette medfører en kontingent økning i ØLA, men gir en utjevning nasjonalt. Etter disse satsene vil NBF sentralt lage en fordelingsnøkkel til alle grunnorganisasjonene og det håper vi vil forenkle jobben med kontingenter betraktelig. Det skal også bestilles et nytt digitalt medlemssystem i NBF sentralt.

Innkommne forslag

Vi hadde ikke fått inn noen forslag fra medlemmene, men styret hadde et par saker som vi ønsket en liten diskusjon rundt på årsmøtet. Det gjaldt i hovedsak arbeidsmengden til styret i en sterkt voksende forening og hvordan vi kan avlaste det i en viss grad så ikke «ildsjelene» brenner seg helt ut. Forslaget om å videreføre en økonomisk styregodtgjørelse, dersom det er overskudd i årsregnskapet, ble enstemmig vedtatt. Her settes det av et beløp i budsjettet som styret fordeler så rettferdig de kan ut fra arbeidsmengden de har utfra

sitt styreverv. Beløpet utbetales den enkelte med styreverv i året etter at vervet er utført. Det andre forslaget var, etter samtaler med ledelsen i NBF, som foreslår at vi diskuterer muligheten til å ansette en person i en 20% stilling i et år for å ta unna enkelte arbeidsoppgaver som henger litt. Alternativt å betale for enkelte arbeidsoppgaver som ligger utenfor vår kompetanse eller enkeltprosjekter. Det ble vedtatt at styret har fullmakt til å bruke noe av de oppsparte midlene til hjelp og avlastning der vi trenger det. Men det må lages en liste over alle arbeidsoppgavene styret har, så det blir strukturert.

Valg

Også dette året tok de fleste i ØLA-styret gjenvalg, så styret har holdt seg ganske stabilt gjennom mange år nå. Men det var to som ikke tok gjenvalg. Det var Eva Lieungh og Jan Wesenberg. Jan går ut av styret, men fortsetter som Firblad-redaktør og går inn i aktivitetsgruppa. Geir Arne Evje kommer inn i styret igjen, samtidig som han fortsetter i aktivitetsgruppa. To nye til styret ble valgt inn på selve årsmøtet. Det var Susanne Lemmingson som ble valgt for et år og Marianne Kjærsumd som vara. Styret konstituerer seg selv på neste styremøte og fordeler arbeidsoppgaver. Dessverre hadde vi ikke fått til å skaffe en egen

valgkomite dette året, så styret hadde den jobben denne gangen. Det ble heller ikke valgt en ny for neste år, så det må også styret få på plass i løpet av dette året. Det nye styret ble vedtatt ved akklamasjon.

Styret for 2022

Leder: Line Hørlyk (På valg i 2023)

Kasserer: May Berthelsen (På valg i 2023)

Styremedlem: Per Madsen (På valg i 2024)

Styremedlem: Bjørn Håkon Smevold (På valg i 2024)

Styremedlem: Svein Olav Drangeid (På valg i 2023)

Styremedlem: Henrik Andreas Torp (På valg i 2023)

Styremedlem: Sverre Lundemo (På valg i 2023)

Styremedlem: Geir Arne Evje (Ny) (På valg i 2024)

Styremedlem: Susanne Lemmingson (Ny) (På valg i 2023)

Varamedlem: Marianne Kjærund (Ny) (På valg i 2024)

Kontaktperson Ung Botaniker:

Bernhard Kløw Askedalen

Redaktør Firbladet: Jan Wesenberg (På valg i 2024)

Redaksjonsrådet:

Line Hørlyk (På valg i 2024)

Per Madsen (På valg i 2024)

Anders Often (På valg i 2024)

Simen Hyll Hansen (På valg i 2024)

Geir Arne Evje (På valg i 2024)

Revisor: Brita Stedje (På valg i 2024)

Aktivitetsgruppa CampanØLA

Leder: Svein Olav Drangeid (På valg i 2023)

Medlemmer: Tore Berg (På valg i 2024), Geir Arne Evje (På valg i 2023), Simen Hyll Hansen (På valg i 2024), Kaj Andreas Hanevik (På valg i 2023), Bjørn Håkon Smevold (På valg i 2024) og Jan Wesenberg (På valg i 2024).

Delegater til NBF Landsmøte 2022 på Dovre

Østlandsavdelingen kan i år sende 10 delegater til NBF landsmøte på Dovre 26.–28. august 2022. Plassene er i første omgang forbeholdt styremedlemmer, men eventuelle ledige plasser kan fylles med andre medlemmer i ØLA. Siden flere styremedlemmer ikke var til stede på årsmøtet fikk styret i oppgave å spørre disse først, før plassene ble gitt til andre. På årsmøtet ble valgt: Line Hørlyk, Henrik Torp, May Berthelsen, Geir Arne Evje, Susanne Lemmingson og Marianne Kjærund. (Sverre Lundemo, Bjørn Håkon Smevold og Per Madsen kom på delegatlista rett etter møtet. Red.anm.)

Styret takket alle med verv for super innsats i året som har gått og ønsket tre nye velkommen i det nye styret for 2022. Alle ble ønsket lykke til med å

drive ØLA videre fremover med både blomstergleder og nye utfordringer vi har i en voksende forening. Leder delte ut blomsterbukett med korthilsen til de fremmøtte med verv i en liten blomsterseremoni før

stafettspinnen ble gitt til Bernhard Kløw Askedalen som avslutningsvis holdt et spennende foredrag som fremmede arter. (Se egen omtale på side 33).

Line Hørlyk

Nye kontingentsatser fra 2022

Fra 2022 gikk NBF over til å ha samme kontingentsatser for alle grunnorganisasjonene. Dette har medført en kontingentøkning i ØLA, men utjevning nasjonalt og det har blitt et kontingentsystem som er lettere å håndtere. Fortsatt

er kontingentene ganske lave, og arrangementene våre er fremdeles gratis å delta på, med noen få unntak som gjelder de med overnatting eller spesielle opplegg som f.eks. Botanikkdagene.

NBF tilbyr nå følgende typer medlemskap:

A: Hovedmedlemskap (med Blyttia og Firbladet)	500,-
B: Hovedmedlemskap (med Firbladet)	300,-
S: Studentmedlemskap (med Blyttia og Firbladet + lupe i velkomstgave ved innmelding. Man kan være studentmedlem i tre år før medlemskapet går over til hovedmedlemskap)	250,-
C: Tilleggsmedlemskap (Hovedmedlem i annen grunnorganisasjon)	150,-
Æ: Æresmedlem (utnevnt på et NBF-landsmøte, med Blyttia og Firbladet)	0,-

Medlemmene velger tilknytning til grunnorganisasjon fritt – det kan enten være der man bor, studerer, har hytte eller andre preferanser. Ved innmelding vil det likevel, hvis ikke annet er uttrykt, tas for gitt at medlemmet ønsker tilknytning i samsvar med boligadressen.

Har du adresseendring eller ikke mottatt kontingentkrav?

Har du flytta i det siste? Fått ny e-post adresse? Det er viktig at vi har rett adresse så vi ikke får medlemsblader og post i retur. Spørsmål om medlemskapet ditt, kontingent, opplysninger om adresseendring eller ønsker å melde deg ut kan rettes til: post@botaniskforening.no eller ring til Marlene på mob. 94099200.

"Leds flora – 8"

som vi alle hadde håpet skulle lanseres før feltsesongen, ser dessverre ut til å bli forsinket. Forlaget har meldt at årsaken først og fremst er papirkrise i hele Europa, noe som fører til køer og lang produksjonstid. De har nå satt lanseringsdato til 1. september. De sier at det kan hende den kommer i trykk før sommeren, men de tør ikke garantere det. Men 1. september kan de garantere.

Red.

"Grasrotandelen"

Nå kan du støtte ØLA når du tipper hos Norsk Tipping. Bruk org.nr. 819 872 392 eller Norsk Botanisk Forening, Østlandsavdelingen.

Red.

KONTAKT OSS
Du finner oss oftest i WWW (Wood Wild Web)

men du finner også på hjemmesiden vår:
www.nbf.ostland.no
og på Facebook: Norsk Botanisk Forening - Østlandsavdelingen

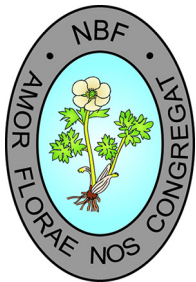
Eller du er velkommen til å kontakte oss også på:
post@nbf-ostland.no
styret@nbf-ostland.no
firbladet@nbf-ostland.no

Årets villblomst 2022: *Issoleie* *Ranunculus glacialis* L.

Anders Often og
Line Hørlyk

© Geir Arne Eyle

Alle foto: Geir Arne Eyle

I logoen til Norsk Botanisk Forening står det på latin: "Amor florae nos congregat" (Kjærligheten til floraen samler oss) i en ring rundt en issoleie. Så i

år er det «vår egen blomst» NBF sine medlemmer valgte til «Årets villblomst 2022» med 19,7 % av stemmene. Den vokser ikke her i Oslo og Akershus, men flere har nok møtt på den fjellturen i Norge hvor den alltid er et hjertelig gjensyn.

Oppe i steinura, på de høyeste toppene i Norge, vokser det mest lav og mose. Men noen få karplanter klarer seg også i høyalpin sone. Det er først og fremst et par arter frytler *Luzula* spp. og rapp *Poa* spp., men mange arter kan også ha mer sporadiske forekomster overraskende høyt (se e.g. Høitomt & Olsen 2010). Det er ganske lang tradisjon blant norske botanikere og andre planteinteresserte å notere høydegrense for arter. Og én karplante er spesielt spektakulær her oppe i blokkmarka.

Det er issoleie *Ranunculus glacialis* (= *Beckwithia glacialis*), med et treffende navn, både på norsk og latin. Siste Lids flora (Elven 2005) har tatt med høydegrensener for alle norske arter der det er relevant. Og her står det for issoleie: «Til 2370 m i Op Lom». Mye høyere går det ikke an for en plante å vokse i Norge!

Blomsten er ofte først hvit. Siden har den tendens til å bli rødfiolett. Vi vet ikke egentlig hvorfor det er slik, men jeg tror helst det har med voksested, hvor mye sol det er akkurat det året, hvorvidt det har vært hard frost osv. Blomsterfarge er jo ganske labilt. Og for issoleie som vokser under ekstremforhold er nok dette litt mer varierende enn for de fleste blomsterplanter med stor blomst. Issoleie vokser gjerne på flekker med snøleie og grus. Den kan også finnes nedover til lavalpin sone – sjelden lavere. Issoleie er en skikkelige tøffing av en plante! Vår underart er amfiatlantisk. Den finnes i hele den skandinaviske fjellkjeden. Samt på de arktiske øyer, og med nordgrense i Hornsund. Dette er på vestsiden av Spitsbergen, litt sør for Longyearbyen. Nærmeste funn til ”ØLA-land” kan (på øyemål) se ut til å være ved Muvatnet i Ringebu (Trond Schumacher 1970).

og reinblomst. Rein beiter av denne planten, og det ser ut til at den har litt mindre giftstoffer i seg enn mange andre arter i soleiefamilien Ranunculaceae, der alle artene inneholder giftstoffer som beitedyr holder seg unna.

Litteratur

- Høitomt, T. & Olsen, S. L. 2010. Nye høydegrensener for en rekke karplanter i Norge. *Blyttia* 68 (2): 75-80.
- Elven, R. 2005. Johannes Lid & Dagny Tande Lid. Norsk flora. 7. utgåve. Det Norske Samlaget, 1230 s.
- Norges Planter Bind 1, Ryvarden, L. 1993. Cappelen.

Andre navn på issoleie er isranunkel

Her er det som er klart så langt av aktiviteter. Det vil hele tiden kunne komme nye arrangementer, og disse vil bli annonsert i aktivitetskalenderen, som FB-arrangement og i e-post til medlemmene. Det vil også kunne skje endringer med allerede annonserte arrangementer, så følg med. Oversikten her er først og fremst for at leserne skal kunne planlegge for egen del.

Noen av de første arrangementene her er allerede annonsert i forrige Firblad, men vi bringer dem igjen, for å få en komplett kronologi.

Svein Olav B. Drangeid, CampanØLA-koordinator

Lørdag 23.04 og søndag 24.04: Fiolkurs

Fioler er vakre villblomster som appellerer til folk. Det er lett å kjenne igjen en fiol, men de ulike artene kan være vriene å skille fra hverandre – og flere av disse hybridiserer. Vi har fått Thomas Marcussen, Norges fremste ekspert på fioler, til å holde fiolkurs over to dager. Kurset vil foregå i felt. Opplegget blir slik:

Lørdag 23.04, kl. 11-14, Hovedøya, Oslo, Ta med niste til spisepause. Oppmøte: Båtrute B1 fra Aker brygge kl. 10.30 OBS! Sjekk rutetidene

Søndag 24.04, kl. 10:40-14:00, Hole. Oppmøte busstoppet Sundvollen E16 kl. 10.40.

Bussrute 200 (Hønefossbussen) går fra Oslo bussterminal kl. 9.40. OBS! Sjekk rutetidene. Derfra felles transport med privatbiler til aktuelle lokaliteter i området. Ta med niste til spisepause.

Turleder: Thomas Marcussen (415 63 219)

Lørdag 30.04, kl 11:00 Tur til sørspissen Malmøya

Vi ser etter tidlige vårplanter.

Turleder: Anders Often (454 20 213)

Oppmøte: Nedre Bekkelaget bussholdeplass. Turlederen møter dere her.

OBS! Vær presis, for å rekke selvkjørende buss et stykke utover på øya.

Kollektivtransport: Bussrute 81 fra Stortingsgata (Nat.teathret) kl 17.33. OBS! Sjekk rutetidene.

Månedsskiftet april/ mai, Kartleggingstur til Steindalen, Jølsen i Lillestrøm kommune

Dato er ikke bestemt, men det blir en kartleggingstur. Følg med på ØLAs digitale plattformer. Her er edelløvskog og en jungel av arter som lever i fuktige raviner. Denne ravinen er foreslått brukt til deponi for rivningsmasser. Kartleggingen er tverrfaglig i samarbeid med Naturvernforbundet i Lillestrøm.

Tirsdag 3.05, kl. 17.00: Tirsdagstur i Oslo

Hver første tirsdag i måneden fram til og med oktober (minus juli) inviterer vi til villblomstvandring i byen, der du kan bli kjent med spennende planter i Oslo-naturen. Turen starter fra Baker Hansen i Ruseløkkveien. Hvis du har muligheter til å komme til Baker Hansen fra kl. 15:45, så spiser vi litt og prater om hvor dagens tirsdagstur skal gå. Vi kan ta tog eller T-bane til en annen stasjon, og ser hva vi kan finne i gangavstand fra denne. Turleder: Anders Often (454 20 213)

Torsdag i Mai: Torsdagstur i Drammen

Hver andre torsdag i måneden i sommerhalvåret fra april og fram til og med oktober måned (minus juli) inviterer vi til villblomstvandring i Drammen. Turen starter fra Baker Hansen ved Drammen jbst. Hvis du har muligheter til å komme til Baker Hansen fra kl. 15:45, så spiser vi litt og prater om hvor dagens torsdagstur skal gå. Oppmøte: Baker Hansen, Tollbugt, 1, foran Drammen jbst, fra kl. 15:45 med avmarsj kl. 17.00. Turleder: Tore Berg (975 03 649). Vanskegrad: Dette er lette turer i enkelt terreng

Det blir torsdagstur i Drammen i mai måned, men turleder Tore Berg vil ikke tidlig binde seg til en bestemt dato. Følg med på ØLAs digitale kanaler for å se når det blir.

Tirsdag 3.05–onsdag 4.05, kl. 16.30: Kartlegging karsporeplanter Ås kirke - Årungen

Tur med Ung Botaniker/Kryptoklubben med fokus på karsporeplanter, men turen er åpen for alle.

Første dag ser vi på karsporeplanter som måtte ha kommet opp, men vi demonstrerer også bruk av felt-PC til kartlegging.

Andre dag møtes vi i et rom på Sørhellinga, NMBU hvor vi viser behandling av data fra felt-PC og innlegging i Artsobservasjoner.

Turledere: Geir Arne Evje (976 82 909) og Flora Prinz

Oppmøte tirsdag: Ås kirke

Oppmøte onsdag: Sørhellinga

Onsdag 4.05: Ettermiddag-/kveldstur til Ola Narr med innlagt dognad

Oppmøte: trappa foran Botanisk museum Oppmøte kl. 17.00. Turen varer til kl. 19.00. Vi skal blant annet se på tidligblomstrende lodnefiol og den interessante geologien i området. For detaljer om turen følg med på ØLAs digitale plattformer og på www.nhm.uio.no.

Lørdag 7.05, kl. 10.00: Dugnad gravbergknapp Hovedøya

Bli med på lukedugnad! Det er sosialt, og det gjøres en viktig jobb!

Vi fortsetter lukingen av gravbergknapp *Phedimus spurius* som fortrenger den naturlige floraen på kalkbergene. Arbeidet går ut på å luke så mye gravbergknapp som mulig. Deltagere får bevertning etter endt dugnad.

Dugnadsleder: Geir Arne Evje (976 82 909), [garev\[at\]online.no](mailto:garev[at]online.no)

Oppmøte: Aker brygge, plattform E. Vi reiser med båtrute B1 som går kl. 10:00.

Ankomst Hovedøya kl. 10:08.

Varighet: til ca. 14.00, deretter bespising.

Har du reiseutgifter for å komme til Oslo eller til Hovedøya? Da får du disse dekket! Ta vare på billett/kvittering.

Søndag 8.05, kl. 11.00: Løkenes i Asker

Vi ser på vårfloraen i landskapsvernområdet på Løkeneshalvøya og Spireodden naturreservat. Vi ser spesielt etter hasselurt *Asarum europaeum* (NT) som vokser i området. Arten regnes nå for å være hjemlig i dette området av Asker. Vi skal også registrere edelgran i deler av landskapsvernområdet.

Lett terreng. Ta med mat og drikke.

Oppmøte: Parkeringsplass ved Spiradammen.

Offentlig transport: buss 250 til Vetre. Derfra ca. 1,7 km å gå til Spiradammen.

Trenger du skyss? Kontakt turleder.

Turleder: Geir Arne Evje (976 82 909)

Onsdag 11.05, kl.18.00: Tur til Olavskilden i Lørenskog

Oppmøte: På P-plass i Sørlihavna. Busstopp Sørlihavna. Evt. Lørenskog kirke.

Turleder: Line Hørlyk (48 03 49 02)

Da Lørenskog kirke ble bygget for rundt 900 år siden, ble guden Tor så sint at han kastet hammeren sin etter kirken. Han traff ikke kirken, men toppen av en bergknaus rett ved siden av. Der hammeren traff, sprang det opp en kilde, og den har aldri gått tørr, selv ikke i de tørreste somre. Berget heter Hammersberget og kilden heter Olavskilden etter Olav den hellige som beskyttet kirken. Her er det fin utsikt over Lørenskog. Vi ser etter nyresildre på et tørreberg her og litt andre planter på vår vei. Vanskelighetsgrad: Ikke så langt å gå, men litt bratt opp til toppen, på gruset sti.

Lørdag 14.05, kl. 11.00: Dugnad på Heidehaugen ved Ingierstrand

Heidehaugen er en eiendom nær Ingierstrand i Nordre Follo, men den eies av Oslo kommune. Oslofjordens friluftsråd har fått driftsansvaret for eiendommen, og stedet skal inngå i nettverket av kystledhytter. Nå rehabiliteres stedet, og det planlegges åpning i 2022.

Dessverre er det mange fremmedarter av busker og trær som har slått seg ned her.

Oslofjordens friluftsråd har bedt oss om hjelp til å fjerne mest mulig fremmedarter på Heidehaugen. I fjor hjalp vi til med kartlegging av alle vekstene der, og i år skal vi ta et tak mot fremmedartene.

Det blir bevertning til deltakerne på dugnaden. For å beregne hvor mye mat som

skal kjøpes inn, må vi må ha påmelding senest fredag 13.05 kl. 12.00. Påmelding til dugnadsleder.

Parkering ved Ingierstrandveien 46. Når man kjører dit, blir man muligens møtt av et 'Kjøring forbudt'-skilt ved Ingierstrand bad. Men for de som skal til Heidehaugen er kjøring tillatt fram til parkeringsplassen ved Ingierstrandveien 46. Utenfor sommersesongen går det ikke buss til Ingierstrand. Hvis du trenger skyss, gi beskjed til dugnadsleder og vi avtaler et passende sted å plukke deg opp. Dugnadsleder: Geir Arne Evje (97 68 29 09), epost garev[at]online.no

Søndag 15.05.22, kl. 12.00: Tur til Gressholmen i Oslofjorden

Tørrbakkene på Gressholmen har mange botaniske godbiter

Turledere: Jan Wesenberg (908 88 683) og Eva Lieungh (411 87 718)

Oppmøte: Kaia på Gressholmen, ta båt fra Aker Brygge kl. 12.00. OBS! Hvis det blir fint vær kan det bli mange reisende. Ta gjerne en tidligere båt.

Vanskegrad: sti i terreng, ikke spesielt vanskelig.

Søndag 22.05, kl. 11–15: Naturmangfolddag ved Nordre Øyeren Våtmark-senter, Fetsund

Blomstervandring med ØLA og flere andre aktiviteter.

Turledere: Jan Wesenberg, Susanne Lemmingson og Line Hørlyk.

Følg med på ØLAs digitale plattformer for mer opplysninger.

Lørdag 28.05, kl. 10.00-17.00: Kartlegging i Steindalenravina nær Jølsen, Lillestrøm Kommune

Tverrfaglig kartlegging i ravine i samarbeid med SABIMA. Lokaliteten er foreslått nedbygd og ØLA vil bidra med kartlegging.

Ta med matpakke og drikke.

Stedvis tungt og bratt terreng. Det kan være leirete og vått. Velg egnede sko.

Oppmøtested: Ikke bestemt enda, følg med på ØLAs digitale plattformer. Se også SABIMAs nettside.

Søndag 29.05, kl. 11:00: Askjumskogen i Ås

Askjumskogen i Ås er et frodig skogsområde med rik flora. Her er bl.a. stor myrflor registrert.

Oppmøtested: P-plassen ved Haugtussa Steinerbarnehage, Haugerudveien 9.

Kollektivtransport: Buss rute 510 fra Ås eller Ski, gå av på stoppet Holstad skole; derfra er det få minutters gange til oppmøtestedet

Terreng: Lett tur på vei og sti

Turleder: Siri Lie Olsen, tlf 458 54 973

3.–6.06 (Pinsen): Botanikkdagene, Quality Hotell, Leangkollen i Asker

Østlandsavdelingen (ØLA) i Norsk Botanisk Forening har gleden av å invitere til Botanikkdagene 2022, som finner sted i pinsen 3. til 6. juni. Egentlig skulle Botanikkdagene vært i 2021, da Østlandsavdelingen fylte 50 år, men arrangementet

ble utsatt pga. en viss pandemi.

Program:

3. juni, ankomst, middag og foredrag

4.–5. juni, frokost, matpakke, ekskursjon, middag og foredrag

6. juni, avreise, frokost, matpakke og kort ekskursjon

Vi skal besøke botanisk interessante lokaliteter i Oslo-området. Turmålene er ikke bestemt ennå, men Hovedøya er et veldig aktuelt sted å besøke. På kveldstid blir det foredrag og sosialt samvær.

Innkvartering blir på Quality Hotel Leangkollen, Bleikeråsen 215, i Asker. Pris per person i enkeltrom er kr 5500,-, og i dobbeltrom kr 4900,-. Prisen inkluderer frokost, medbrakt lunsj, treretters middag samt tilgang til konferanserom med enkel servering på kvelden. Busstransport på ekskursjonsdagene er også inkludert i prisene.

De som ikke ønsker å bo på hotellet, men vil delta på ekskursjoner, felles middager og foredrag om kveldene betaler kr 700 pr. dag. Dette inkluderer 3-retters middag, foredrag i møterom, lett bevertning i møterommet og busstransport til ekskursjonsstedene. For tre dager blir dette kr. 2100. De som bare vil delta på turer, og møter direkte på turstedet, betaler kr 300 (kr 100 pr tur). Arrangementet er kun for medlemmer (+ektefelle, samboer eller venn) i en av grunnorganisasjonene i Norsk Botanisk Forening.

Det er fortsatt ledige plasser. Ta kontakt til e-post: [botanikkdagene\[at\]nbf-ostland.no](mailto:botanikkdagene@nbf-ostland.no) for de som skal bo på hotellet eller bare delta på middag og kveldsarrangement. Gi beskjed om allergier eller spesielle matpreferanser. Vi sender meny til deltagerer når denne er klar.

Når påmelding mottas, sender vi informasjon om betaling. De som bare skal delta på utflukter melder seg på senest 15. mai, og får betalingsinformasjon ved påmelding.

Tirsdag 7.06, kl. 17.00: Tirsdagstur i Oslo

Se tirsdag 3. mai for nærmere beskrivelse

Medio juni: Tur ved Ekerud, Vallerud i Lørenskog.

Turledere: Line Hørlyk og Tore Berg. Dato blir kunngjort senere.

Oppmøtested: P-plass på Ekerud innerst i Rasta.

Vi ser etter forskjellige humleblom-arter som vokser langs stien her, både stedegne og fremmedarter. Kanskje finner vi en hybrid? Ellers ser vi på midtsommerblomster og planter langs vei, skog og myr.

Torsdag 16.06, kl. 17.00: Torsdagstur i Drammen

Se torsdag primo mai for nærmere beskrivelse

Søndag 19.06, kl 11:00 Villblomstenes dag, fellesnordisk arrangement

Villblomstens dag er et arrangement mange steder i Norge, men samme dag også i andre nordiske land. Som tidligere år blir det mange turer i Oslo og Akershus. Mer informasjon om turene finner du på ØLAs digitale plattformer. Her kan det også ha kommet til flere turer etter at Firbladet gikk i trykken.

ØLA trenger flere til å lede våre turer. Vi har fadderordning og tar gjerne imot flere turledere på allerede oppsatte turer som vil se og lære. Det er alltid fint å være flere enn en turleder, og du blir med i et inspirerende og hyggelig fellesskap. Virker det spennende, ta kontakt enten med Svein Olav B. Drangeid (918 09 264, sveindrangeid(at)gmail.com) eller Line Hørlyk (480 03 902, leder(at)mbf-ostland.no).

Oslo kommune

Østensjøvannet v/ Jan Wesenberg. Oppmøte: Besøkscenter våtmark Oslo avd. Østensjøvannet kl. 13.30.

Maridalen v/ Gunnar Bjune. Vi begynner med blomstergudstjeneste i Maridalen kirke kl. 11.15. Etter gudstjenesten stopper vi litt på kirkebakken som er ei eldgammel slåtteng med blomster som har vendt seg til at ljåen svinges ved sankthanstider. Deretter følger vi bygdevei, går i randsonen mellom dyrka mark og skau, over myr, tørre flatberg og fram til den gamle havnehagan ved Hammern. Ta med matpakke og noe å drikke.

Bærum kommune

Kalvøya v/ Kristin Vigander. Oppmøte på brua kl. 12.00. Vi går en tur rundt øya og ser på blomstringen. Lettgått terreng.

Asker kommune

Holmen, Syverstadbråten v/ Svein Olav B. Drangeid. Oppmøte kl. 11.00 v/ Holmen idrettsplass ved gangbrua foran inngangen til ishockeyhallen. Vi ser på planter i slåttenga til Natuvernforbundet i Asker og på plantene i edelløvskogene og i isdammene. Lettgått terreng.

Nordre Follo kommune

Svartskog, v/Bjørn Gunnar Ganger (995 89 937). Oppmøte: Parkeringsplass ved Oppegård kirke kl 1200. Varighet: ca. 3 timer. Vi går fra Oppegård kirke sørover gjennom kulturlandskapet til Sjødal gård, derfra gjennom landskapsvernområdet Trolldalen ned til Sjødalstrand hvor vi ser på strandfloraen. Så følger vi veien langs stranda og ser på lokalitet for hartmannstarr før vi tar skogsstien opp gjennom Svartskog landskapsvernområde tilbake til parkeringsplassen. De som ikke vil ta turen gjennom skogen, kan fortsette videre langs veien. Det er dårlig med offentlig transport til Svartskog, så vi må satse på bil, gjerne kameratkjøring, og sykkel. Ta med matpakke – det blir spisepause på Sjødalstrand.

Langhus, mot Stallerud v/Geir Arne Evje. Oppmøte Haugjordet ungdomsskole kl. 13.00. Varighet ca. 3 timer. Vi går til Stallerud, samme vei tilbake. Ta med litt å spise - det blir spisepause ved speiderhytta på Stallerud. Enkel tur som kan

gjennomføres med rullestol

Ås kommune

Breivoll gård, Ås v/ Anders Often. Oppmøte kl. 14.00 på Breivoll DNT. På stabburstrappa, på tunet.

Frogn kommune

Vestsiden av Årungen kl.12.00 ved Bernhard K. Askedalen (student i botanikk)

Oppmøte: parkeringsplass i en sving på Årungveien, 500 meter nord for E6 motorveikryss Drøbak. Fra Ås sentrum tar det 15 min. å sykle.

Nybegynnertur hvor vi vil se på blomsterplanter både på land og i vann, og kanskje vi ser noen ferskvanns-alger også. Turen går i kupert terreng men i sakte tempo.

Velg klær etter været. Ta gjerne med støvler eller vær forberedt på å vasse litt.

Lillestrøm kommune

Kjeller skole til Vestre Nitberg, ved Simen Hyll Hansen og Carina Rose

Oppmøte: kl. 11:00, parkeringsplassen på Kjeller skole (rett foran skolens hovedinngang). Forventet varighet 3-4 timer. Kollektivtransport: Bussholdeplassen

Kjeller er rett ved skolen. Busslinje 340 stopper her. Turen blir i lett terreng og i rolig tempo. Vi går på asfalt og grus nesten hele tiden. Ved turens start besøker vi et lite område ved skolen med mye berg og terreng, men man kan bestemme selv

hvor mye man vil ferdes i terrenget. På slutten av turen kan de som vil bli med

inn i den spennende og rike skogen på Vestre Nitberg, hvor det er typisk skogsti

med røtter og berg, og tidvis litt bratt. Frem til denne siste delen i skogen er turen

rullestolvennlig. Ved Kjeller skole finner vi den rødlistede nyresildre, men området

er ellers dårlig kartlagt. Kanskje finner vi noe nytt og spennende? I skogen ved

Nitberg finner vi fioler, hengeaks, fingerstarr, lodnebreagne og flere andre arter som

liker seg i lysåpen og kalkrik skog. Det anbefales å ta med drikke hvis været er

varmt. Turen er åpen for alle og ingen forkunnskaper kreves.

Turledere: Simen Hyll Hansen (913 01 418) og Carina Rose (922 60 842)

Nannestad kommune

Ravinetur i Vormadalen ved Kåre Homble. Villblomst-tur i samarbeid med

Kulturbøndene i Vormadalen. Turleder for ØLA er Kåre Homble. Turbeskrivelse

med oppmøtested og -tid blir annonsert på ØLAs digitale plattformer når den er

klar.

Nesodden kommune

Nesoddparken ved Ragnhild Hokholt (932 82 023). Oppmøte: kl. 13:15, bak

Nesoddparken. Kollektivtransport: buss til holdeplassen Torvet.

Lørenskog kommune

Østbyputten ved Line Hørlyk, Kari Roe Lenvik og Audun Åby. Vi går til

Østbyputten og ser hva vi finner av planter langs gårdsvei, åkerkant, skog og

vannkant. Tenker det er tiden da villrosene blomstrer langs veien. Ta med niste til

en rast ved Østbyputten. Turen går på sand/gruslagt vei og litt på skogstier. En del

oppoverbakke fram og nedoverbakke hjem igjen. Oppmøte: P-plass ved Østbytunet

kl.12.00. Turledere: Line Hørlyk (48 03 49 02), Kari Roe Lenvik og Audun Åby.

Aurskog-Høland kommune

Blomstervandring på Mikkeldrud ved Per Madsen. Denen gamle finneplassen i

Nordre Mangen har en av Østlandets største solblom-enger og et rikt mangfold av

arter. Oppmøte på Mikkelerud kl. 11.00. P-plass ved veien. Turlleder: Per Madsen (932 11 946).

Torsdag 23.06–fredag 01.07: Blomstertur til Harstad og Bardu

Bli med på ØLA på blomstertur til Nord-Norge – til Ibestad ved Harstad og Sjørdalen/Innset i Bardu.

Turlleder: Geir Arne Evje, tlf 97 68 29 09, epost garev@online.no

Turen er fulltøget, men vi fører opp info om den her likevel.

Vi skal botanisere tre dager i Ibestad kommune og tre dager i Bardu kommune.

Detaljer om opplegg, overnatting og priser er ikke klart ennå – det vil avhenge av antall påmeldte.

Opplegget kan bli omtrent slik:

23. juni ankomst Ibestad

24–26. juni Ibestad

27. juni reise Ibestad – Innset

28–30. juni Sjørdalen/Innset, Bardu

juli hjemreise fra Innset

Ibestad kommune ligger på to store øyer, Rolla og Andørja, øst for Harstad.

Det er rik flora i Ibestad med forekomster av marisko, ellers rik fjellflora. En rask kikk på arter i Ibestad gir f.eks. rosekarse, jøkelstarr, rabbestarr, fjellpyrd, snøsoleie, tindved, fjellkurler, kalkklokke, reinfrytle, grynsildre, reinmjelt, linnmjølke, fjellnøkleblom, skredarve, nålearve, kalkfiol.

Innset ligger ved vestenden av Altevattet i Bardu. Her er det mer kontinentalt, og i området finnes bl.a. lodnemyrklegg, brannmyrklegg, lapprose, kantlyng, høyfjellsklokke.

Slutten av juni, Blomstervandring på Mikkelerud, Aukog-Høland

Det planlegges tur hit, men detaljer er ikke klart enda. Følg med på ØLAs digitale plattformer.

Tirsdag 12.07, kl. 18.00: Åbortjern i Asker

Vi håper å se myrflangre i blomst. Dette er myra der grøftene ble fylt igjen og myrflangre reintroduert. Øystein Røsk holdt foredrag om prosjektet på ØLAs julemøte 26.11.21. I tillegg skal vi kartlegge karplanter og moser på myra og hvis tid også på noen av de omkringliggende biotopene.

Turlleder: Svein Olav B. Drangeid (918 09 264)

Oppmøte: Ved Tomra, i krysset Drammensveien/Drengsrudhagen. Turen blir enten avsluttet her eller vi følger turstier/villaveier tilbake til Asker stasjon.

Terreng: Mest på turveier og gode stier, men myrene er fuktige. Velg sko etter hvor mye du vil botanisere på myr.

Kollektiv transport: Bussrute 280 fra Asker stasjon kl. 17:47 (eller 17:57) til Måsanakroen. OBS! Sjekk tidene på ruter.no. Alle tog stopper på Asker st.

Parkering er kanskje mulig hos Tomra eller i Drengsrudhagen der turveien begynner.

Søndag 7.08, kl. 12:00 Dugnad på Lilløyplassen, Fornebu, Bærum

Vi luker kanadagrullris. Arrangementet er i samarbeid med Oslo våtmarkssenter, Lilløyplassen. Sjekk gjerne programmet deres på www.vatmarkoslo.no
Dugnadsleder for ØLA: Bernhard K. Askedalen

Helga 12-14.08 Slåttekurs i Nordmarka med overnatting

En flott mulighet til å lære om artsrikdom, skjøtsel og ljåslått i gamle slåttenger i Nordmarka. Overnatting og måltider på Studenterhytta. Slåtteleder er Mats Rosengren. Turlleder og kontaktperson: Kristina Bjureke, [kristina.bjureke\(at\)nhm.uio.no](mailto:kristina.bjureke(at)nhm.uio.no). Nærmere opplysninger om påmelding og pris kommer.
Følg med på ØLAs digitale plattformer for mer informasjon

Medio august: Slått på Mikkeldrud.

Følg med på ØLAs digitale plattformer for mer informasjon

20.08 Dugnad: lusing av gravbergknapp på Hovedøya

Følg med på ØLAs digitale plattformer for mer informasjon

22.08 Dugnad: lusing av kanadagrullris, Langhus

Følg med på ØLAs digitale plattformer for mer informasjon

26-28.08 Norsk Botanisk Forenings landsmøte på Dovre.

Valgte delegater fra grunnorganisasjonene møter.

Onsdag 31.08 Slåttedugnad Langhus

Følg med på ØLAs digitale plattformer for mer informasjon

Søndag 10.09, kl. 10.00: Svartelistedugnad på Nakholmen Olso

Drageholde er en sjelden plante som trues av gjengroing. På dugnaden luker vi bort grav- og sibirbergknapp. Etter retur til Oslo sentrum byr foreningen på lunsj til alle deltakere.

Dugnadsleder: Ivar Holtan (900 17 120)

Søndag 11.09, kl 10-16.00, Grønn kursdag, Kalvøya, Bærum

Studieforbundet Natur og Miljø inviterer medlemsorganisasjonene til smakebiter på kurs i organisasjonene. Arrangement blir på Kalvøya.

Følg med på ØLAs digitale plattformer for mer informasjon.

Lørdag 17.09: ØLAs 50-års jubileumsfest på Tøyen Hovedgård.

Se egen annonsering annet sted i bladet.

September: Dugnad Ekebergskråningen

Dato ikke bestemt. ØLA avventer skjøtselsavtale. Følg med på digitale plattformer.

Lørdag 1.10, kl. 11.00 Edelgrandugnad, Løkeneshalvøya, Asker

Også i år har vi dugnad for å fjerne ungplanter av edelgran som har spredt seg og truer sjeldne planter i naturreservat og landskapsvernområde. Hvis det blir noenlunde fint vær, blir det servering av mat ved standa.

Dugnadsleder: Svein Olav B. Drangeid (918 09 264)

Lørdag 15.10, kl. 11.00: Mosenes dag, Smestaddammen og Makrellbekken i Oslo

Turleder: Svein Olav B. Drangeid (918 09 264)

Oppmøte: gangveien på nordsiden av Øvre Smestaddammen.

Vi følger først Makrellbekken sørover. Der denne og bekken fra Smestaddammen renner sammen, følger vi sistnevnte nordover. Vi leter etter grøftelommemose (NT). Den er så liten at du må vite hvordan den vokser for å finne den, men turleder vet om en lokalitet. Ellers ser vi etter moser på bergvegger og trestammer. Husk: Ta med god lupe og evt. utstyr til makrofotografering.

Vanskegrad: Lengre strekninger på gangvei, men med avstikkere til bekken. Det kan være noen steder være leire, velg sko som tåler vann og søle.

Kollektiv transport: T-bane rute 2 og 3 til Smestad.

Turfo til turledere

Turledere som føler at de trenger antibac, munnbind eller en liten plasterpakke/ liten førstehjelp pakke i sekken kan kjøpe inn dette og sende kvittering til vår kasserer May Berthelsen (may.berthelsen(at)gmail.com) og få dette refundert. Likeledes kan turleder sende reiseregning på ØLA-skjema og få refundert reise-, bom- og parkeringsavgift. Turleder skal også fylle ut ØLA turrappport skjema etter turen med antall deltakere ol. Dette er til årsberetning og totalrapport til NBF over våre aktiviteter og gir grunnlag for videre økonomisk støtte til foreningen.

Registrering på Artsobservasjoner

Registreringer fra turene gjøres av turleder eller annen person utnevnt av turleder. Turdeltakere som ønsker å bli registrert som medobservatør på turen, gir sitt fulle navn og telefonnummer til registrator. Vi ønsker at ingen turdeltakere gjør egne registreringer i Artsobservasjoner uten forhåndsavtale med turleder/registrator på turene til ØLA. Medobservatører kan selv legge inn bilder på Artsobservasjoner etter at funnet er registrert. Pass på at bildet viser registrert art.

På kryss og tvers ...

S i S I D E N

Julemøte og rewilding

Rewilding er etter hvert blitt mer vanlig i Europa, og på julemøtet 26. november hadde ØLA invitert Øystein Røsok fra Statsforvalteren i Oslo og Viken til å fortelle om et lokalt prosjekt. Men først samlet de rundt 30 deltakerne seg til en god middag på Egon Ullevål. Deretter gikk vi til Humanistskolens lokaler for kaffe og foredrag.

Ved Åbortjern i Asker var det tidligere en livskraftig bestand med myrflangre, men myra ble grøftet, vokste til med skog, og det stadig færre individer av orkideen. Men noen individer ble reddet, og oppformert i botanisk hage, Naturhistorisk museum, Oslo. Samtidig ble det gjort flere forsøk med å fylle igjen grøftene på myra. Det ble holdt dugnad og prøvd med stokker, og plastplater, men det måtte inn tyngre maskiner som kunne fylle grøftene med torv. Da ble det mer vellykket. De dyrkede myrflangrene ble plantet ut på myra, men for å hindre beiting ble de plassert inne

26
NOV
2021

Myrflangre fra en av lokalitetene i Buskerud

Foto: Erling Bjartnes

i nettingbur. Likevel hadde det vært noe å beitet på dem, men man klarte ikke å finne ut hva det var. Myrflangrene har blomstret, men ikke så mange som man håpet på. Vi venter derfor spent på utviklingen videre.

ØLA har i sitt program en tur til Åbortjern for å se på myra og myrflangrene der. Planten blomstrer i juli, og selv om det er ferietid håper vi på god oppslutning.

Svein Olav B. Drangeid

Systematikk før og nå

Jan Wesenberg holdt 8. desember et zoom-foredrag om systematikkens historie og hvordan man tenker systematisk i dag, med eksempler på hvorfor navn, plasseringer og florarekkefølger endrer seg. Foredraget ligger ute på NBFs YouTube-kanal, så vi bruker ikke plass på å referere det her.

8
DES
2021

Sommerens bilder

Vi startet det nye året med å vise blomsterbilder fra sommeren som var. Sju medlemmer hadde sendt inn bilder og Eva Lieungh hadde satt de sammen til en flott presentasjon. Det var til sammen 36 medlemmer som fulgte det digitale møtet 12. januar 2022.

12
JAN
2022

Eva Lieungh startet kveldens visning med to bilder av fruktstandene til rome og revebjelle fotografert på øya Lygra på Vestlandet. Der vi finner Kystlyngheisenteret, et sted hun anbefaler å legge turen innom om man er på de kanter av landet. Som for de fleste andre ble det Norgesferie også dette pandemiåret, men i eget land er det fortsatt mye å utforske.

Audun Åby tok oss med på tidlig vårtur i Djupdalen i Østmarka der tysbast blomstret mens snøen ennå lå på bakken. En helt hvit blåveis

var også et artig funn. Så fikk vi se bilder av giftige bær som ikke skal havne i bærbøtta, men bli stående der de er. Det var bær fra tysbast, firblad, liljekonvall og kranskonvall. Sistnevnte på tørre brune stengler med hengende røde bær i en «tynn snor». Han avsluttet med bilde av søterot, som er en gammel medisinsplante. For de som ikke har sett den før så vokser den lett tilgjengelig i Sigdal like ved stien til madonnastatuen, som er en sti steinlagt av sherpaer.

Jan Wesenberg hadde vært en tur på Kalvøya i Bærum en tidlig vårdag i fjor. På nordsiden av øya, i nærheten av en hinderløype fant han kapsler av fuglerede (NT). Denne orkideen uten klorofyll har ifølge Artskart aldri vært sett på Kalvøya tidligere. I Nittedal hadde han gjort et nyfunn av sandfiol (VU) som vokste rett ved utløpsoset i Ørfsikebekken. Her vokser også bittersøte og rødflangre. Og fra Åsbekken fikk vi se bilde av næstepiggknopp. Her vokser også kjempepiggknopp. Så var vi innom lysegule enghaukeskjegg (VU) fra Gjervikhagan på Hadeland, rosa fjelltjæreblom fra Røssjøkollane og himmelblå skjeggklokker (EN) fra Solskiva (begge Nordre Land) før turen gikk til Bjanes i Fetsund der man i år fant den svært sjeldne snau myrflatbelg (EN; beskrevet i Firbladet 2/21). Denne har man ikke sett her

siden 1892! En blomst det ikke er så lett å ta feil av da knoppen er gul, men blomsten har en fargeovergang fra lilla til blågrønn. Denne bør floravoktes. En artig liten sak, grønn busthirse, bare noen centimeter høy, vokste sammen med hvitbergknapp på Linnekastet i Oppegård, som førøvriger et spennende botanisk sted hvor man også finner bl.a. hartmannstarr. Jan nevnte også at veikanter begynner å bli viktige habitater for gamle slåttengplanter, fordi mange gamle enger gror igjen eller blir brukt til andre formål. Vi bør derfor ta godt vare på disse lokalitetene og skjøtte dem riktig.

Kim Frøyshov er et helt nyinmeldt medlem i ØLA som vi satte stor pris på å ha med i kveld. Han viste oss bilder av blåknapp med en sommerfugl på, som viser hvor viktig det er at sentblomstrende planter bør få stå igjen i enger og slåttemark som mat til pollinerende insekter utover høsten. Bildet var fra Setertjern i Østmarka. Fra vannkanten fikk vi se et blide av guldusk, en fasinerende plante som bør tas i nærmere øyesyn hver gang vi kommer over den.

Birna Rørslett er vannplantespesialist, og hun gav oss et spennende innslag av planter vi ikke ser på så ofte. Mange av de små plantene som lever vann er svært vanskelige å bestemme, selv

under mikroskop. Man trenger både blomster og frukt. Birna viste oss først mørkvasshår *Callitriche platycarpa*, en art som hittil ikke har vært sikkert påvist i Norge, men som nå er funnet to steder i Lillestrøm kommune, det ene i tidligere Sørumsdal, det andre i tidligere Fet. Så fikk vi se et bilde av stor vassoleie med fint oppdelte gjelleblad under vann. Sjøgull *Nymphoides peltata* er en fremmedart med høy risiko (HI). Hver blomst blomstrer bare i et døgn. Den sprer seg ufattelig fort og lett. I et tjern i Kristiansund hadde den ganske raskt utkonkurrert alle nøkkerose som var der. Den har vegetativ formering og er en plante vi bør følge nøye med på fremover. Deretter presenterte Birna en ny andemat-art for Norge, dvergandemat *Lemna minuta*, en fremmedart som vi kommer til å se mer til fremover. Det er en opprinnelig amerikansk art som har spredt seg mye til Europa de siste 50 år. Den kommer sent på høsten, omtrent fra oktober, og er påvist i Østensjøvannet i Oslo. Til slutt fikk vi se bilde av noe så sært som en parasittsopp (sotsopp) som bare vokser på rothalsen til dvergsivaks *Eleocharis parvula* (!).

Geir Arne Evje startet sitt innlegg litt makabert med bilde av kadaverose *Aplodon wormskioldi*. Nærbilde av denne faktisk ganske flott, men den er svært sjelden, for

den vokser bare på godt nedbrutte dyrekadaver. Slike er det jo ikke mengder av, så denne mosen må produsere store mengder sporofytter og håpe at noen treffer på et nytt kadaver en gang. Dette bildet var fra Svalbard. Rypebær har krukkeformede hvite blomster, noen ganger med rosa munning. Den blomstrer tidlig om våren blant fjorårsløvet. Det er bladene som gir høstens rødeste farge i fjellet. Bærene er skinnende sorte. Kanskje man kunne eksperimentere og lage et eksklusivt syltetøy av disse? Myrkongle er i slekt med fredslilje, den har en kolbe med røde frukter, men disse skal vi absolutt ikke lage syltetøy av! Vi var også innom tusengyllen, breimyrrull og knerot. Myggblom (NT) er en unnselig årvisst orkidé som Geir Arne floravokter. Blomsten er vridd 360° så «leppa» vender opp. En annen beskjedne plante, fjæresauløk, har flotte blomster om du kommer nær innpå. Den sies å være en gourmetplante. Avslutningsvis fikk vi se bilde av bekkeveronika, mest fordi den har så festlig navn på latin *Veronica beccabunga*.

Bjørn Håkon Smevold har brukt sommeren til orkidesafari. Han har vært mest i Øvre Eiker som kanskje er det området i Norge med flest orkideer og de mest sjeldne, men det var i Trysil det

mest oppsiktsvekkende funnet ble oppdaget. Her fant han lappmariehånd på en ny lokalitet, og det var så spesielt at han måtte ha hjelp fra Reidar Elven til i validere funnet. Fra Bremsåsen utenfor Drammen viste han flotte bilder av marisko, også den sjeldne fargevarianten med bare gule farger. Her må man virkelig vite hvor man trår, for her er det så mange frøplanter. Bjørn forklarte hvordan insekter kryper inn i blomsten og blir lurt av et «vindu» på baksiden når de skal krype ut igjen for å få pollen klistret på seg. Han viste en solitær bie i aksjon. Men det hadde også en sulten krabbeedderkopp funnet ut av, så når bien akkurat har kommet ut i dagslys, blir den grepet av lange fangarmer. Fanget på foto av en heldig bjørne-fotograf, men et brutalt bilde på virkeligheten, der vi gjerne bare står og beundrer den vakre blomsten! Fra Eiker fikk vi også se bilde av huldreblom. Den liker kalk og stod nede i et bekkedrag på mørk silt. Vi var innom en myrflangre som hadde vokst seg 70 cm høy og knerot fra Strykenåsen i Mjøndalen der det var borti 100 planter i blåbærlyngen. I et hjørne av golfbanen der i en sumpmark i enden av en rikmyr stod det korallrot. Han anbefaler alle en orkidesafari i Drammen/Eiker-området.

Eva hadde avslutningsvis laget et flott collage av et utvalg av bildene

som ble vist. Tusen takk for alle fotobidrag og gode, kunnskapsrike historier rundt plantene til dere som var med. Håper det blir tatt mange bilder denne sommeren også, så vi kan glede oss til en ny medlemsbildekveld til neste vinter også.

Line Hørlyk

Floraen på Svalbard

Den 9. februar 2022 fulgte 44 ØLA-medlemmer et lærerikt og grundig foredrag på Zoom ved Geir Arne Evje om floraen på Svalbard. Mange flotte bilder ble vist. Det er et tankekors å forstå hvordan plantene har kommet seg til en øy langt ut i Barentshavet nesten ved Nordpolen der det nesten bare er snø og is? Med kort, kjølig sommer, ingen pollinerende insekter og ingen trær er de plantene som har funnet veien hit noen barskinger og naturlig nok ganske små av vekst som har tilpasset seg disse forholdene. Botanikere ligger langflate på magen utover i terrenget når de skal fotografere disse små plantene. Et nokså vittig syn for mange turister. Men geologien på Svalbard er spennende i seg selv. I sedimentære bergarter er det funnet spor av planter som er 10 000 år gamle. Og grunnen er ganske kalkrik. I tillegg er det veldig

9
FEB
2022

Geir Arne beundrer ullmyrklegg.

Foto: Line Hørlyk

næringsrikt ved fuglefjell. Rasmark og hyller i fjellsidene er botanisk interessante og du skal ikke gå mange skrittene rundt i Longyearbyen før sjeldne arter dukker opp. Det er en utrolig fargeprakt og artsrikdom. Svalbardvalmue er en av tre arter som er endemiske for Svalbard, det vil si at det er det eneste voksestedet i hele verden. Ullmyrklegg, arktisløvetann, trådsildre, kantlyng, puterublom og polarflokk er noen av plantene som ble nevnt. Sildrefamilien er en av de plantefamiliene som er godt utbredt her, men også mange grasarter, særlig rapp og svingel. Polarsnøull med sine store hvite dusker og enorme,

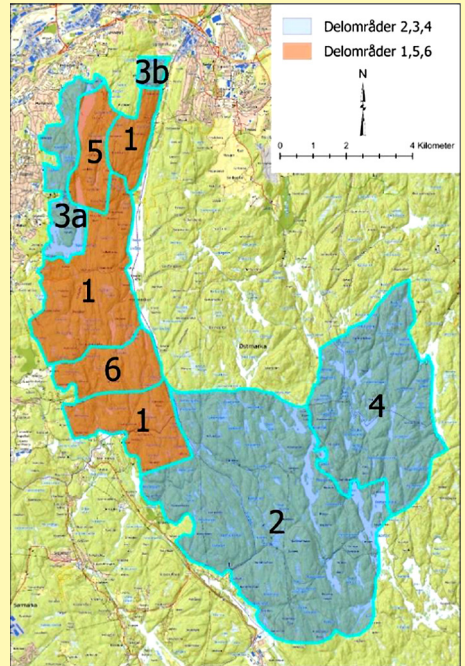
opphøyde, ekstremt gamle tuer med fjellsmelle er i øyenfallende vakre. Her finnes også mange arter av moser, lav og sopp. Hele foredraget med alle de fine bildene og utbredelseskart finnes på NBF sin YouTube-kanal og kan ses når som helst. Får du lyst til å reise til Svalbard å oppleve blomstringa er midt i juli den beste tida for å oppleve den.

Line Hørlyk

Østmarka nasjonalpark

12 personer møtte for å høre Egil Bendiksens foredrag om den (sannsynligvis) kommende Østmarka nasjonalpark og naturverdiene knyttet til vegetasjon, flora og funga der. Egil er botaniker og mykolog på NINA, og har gjennomført omfattende feltarbeid med den foreslåtte nasjonalparken i Østmarka. Forslaget kom opprinnelig fra Østmarkas Venner i 2012, og nå ser det ut som det er nesten helt sikkert at nasjonalparken blir noe av.

Egil viste kart av ulike delområder, og fortalte om både tidligere kjente og nyoppdagete arter i de ulike delområdene. Det som er aktuelt å inkludere, er Rausjømarka i Enebakk, deler av Krokholmarka i Ski (Nordre Follo) og et langstrakt område i Oslo, grovt sett Skullerudås-området og nordover mellom Nøkle vann og

Kart over utredningsområdet for Østmarka nasjonalpark, fra NINA-rapport 1945 (Bendiksen et al. 2021). Område 4 er dagens Østmarka naturreservat. Område 5 og 6 er såkalte "friluftslivsområder". Områdene 3a og 3b vurderes som for sterkt påvirkta. Så den sannsynlige nasjonalparken blir antakelig område 1, 2, 5 og 6 – med eller uten inkludering av naturreservatet i område 4.

Elvåga. Områdene rundt og vest for Nøkle vann og aller lengst nord mot Ellingsrud har også vært inventert, men vurderes fra biologenes side som for intenst påvirkta.

Det diskuteres hvorvidt dagens Østmarka naturreservat i kjernen av marka skal inkluderes. Fra biologhold er en faktisk (hvor rart det enn kan høres) skeptisk, da naturreservat

16
FEB
2022

er en strengere verneform enn nasjonalpark, og innlemming faktisk vil gi dagens reservat svakere vern. Ser en på de aktuelle områdene, har det en påfallende U-form, da Losby bruk, som omfatter store deler av Losbyvassdraget i Lørenskog, er utafor – de har ikke vist interesse for å være med.

Jan Wesenberg

Blindpassasjerer ved import av pryddplanter

Den 2.mars 2022 holdt botaniker og gartner

Anders Often et foredrag for oss på Bykuben i Oslo om fremmede arter som kommer til Norge ved import av pryddplanter.

Til og med ca 1978 var de fleste pryddplanter produsert i Norge. Gartnere tok stiklinger og alet opp. Fra ca 1985 ble det mer import, men da mest barrotsplanter, dvs. uten jordklump eller potte. Fra 1994–95 begynte man å importere planter med jordklump, og omtrent fra da ser man tydelig økt spredning og etablering av fremmede arter i norsk natur som kom med planteimport. I 2007 kom naturmangfoldloven, men ble først endelig vedtatt i 2016. Fremmede arter kom til Norge i tidligere tider også, og på flere andre måter som

ved tømmerimport, ballastvann og krigsspredning ved hestefôr, men aldri i dette omfanget. Tuja er en plante det er importert mye av de siste årene, og som har hatt med seg mange blindpassasjerer. Selv om noen av disse plantene har eksportsertifikat, er dette fra siste pålessingsland, men planten kan ha kommet fra et helt annet land i utgangspunktet. Det har blitt en global industri med mye produksjon i lavkostland.

Anders har i mange år arbeidet med et prosjekt i NINA (Norsk institutt for naturforvaltning) der de overvåker import av pryddplanter fra utlandet for å finne fremmede arter som følger med på lasset. Han har tilbrakt mye tid på Plantasjen i Skedsmo sammen med entomolog Anders Endrestøl. Fra midten av april kommer trailer på trailer til hagesenteret fulle av importerte planter som skal ut på det norske markedet. Disse ble nøye undersøkt. De rista busker og sugde opp alle insekter og tok jordprøver som ble tatt med til spiring i et eget veksthus på Ås. Av en eller annen grunn gir Miljødirektoratet bevilgninger bare til påvinsing av insekter og planter, ikke til kartlegging av sopp. Av arter som spirer i jordprøvene nevnes bl.a. vinterportulakk, rosettkarse, amerikamjølke, gulblomstra *Oxalis*-arter, veiarve og tunrapp, en underart av småsyre,

2
MAR
2022

hestehamp, småstorkenebb og en 5–6 amarantarter. Men de har også spirt en daddelpalme (!), bringebær og rosmarin.

Av og til må man se på DNA for å finne ut hvilken plante det er. Noen frø spirer med en gang, andre trenger en kuldeperiode på åtte uker ved fem grader før de kan spire. De «vørste» plantene er ikke de fra subtropiske strøk, men de fra steder med tilnærmet likt klima som vi har her. Pr. i dag er det lov å importere jord fra hvor som helst i verden og det er lov å dumpe ballastvann. Her følger det med mange mikroorganismer. Vi har blitt globale, men det har en pris som rammer mange av de stedeagne norske plantene og deres voksesteder.

Line Hørlyk

Fremmede arter

Etter ØLA årsmøte 9.mars holdt Bernhard Kløw Askedalen et foredrag rundt fremmede karplanter. Bernhard har fagbrev som gartner og studerer nå økologi og naturforvaltning på NMBU, Ås. Spredning av fremmede arter er en del av mennesket historie, konsekvensene er både poteter til middag og natur som går tapt. Fra rødlista 2021 kan en lese at fremmede

Foto: Line Hørlyk

Foredragsholder Bernhard Kløw Askedalen er gartner og studerer nå økologi og naturforvaltning ved NMBU på Ås. Han er også leder i Kryptoklubben i Ung Botaniker og har nettopp fått en 25% stilling i NBF sitt fremmedartprosjekt.

påvirker 13 av de rødlista karplantene i Viken, både via sykdommer (alm og ask), gjengroingen av kulturlandskapet, genetisk forurensing (villeple, sølvasal) og utkonkurrering spesielt på grunnlendt kalkmark. Arealendringer er forøvrig en sterkere påvirkningsfaktor for disse artene, med unntak av alm og ask. Forstyrret nærnatur som veikantfloraen, som ikke har så mye rødlistearter, går også tapt som vi alle merker.

Vi har et lovverk som sier at profesjonelle aktører kan kun plante ut karplanter som er vitenskapelig risikovurderte for påvirkning på norsk natur, slik som fremmedartslisten til artsdatabanken (§11 i forskrift for fremmede organismer). Fremmedartslisten vurderer nesten tusen planter til å ikke kunne etablere seg innen 50 år, og 919 andre karplanter er vurdert fra lav risiko til svært høy risiko, hvor aktøren må

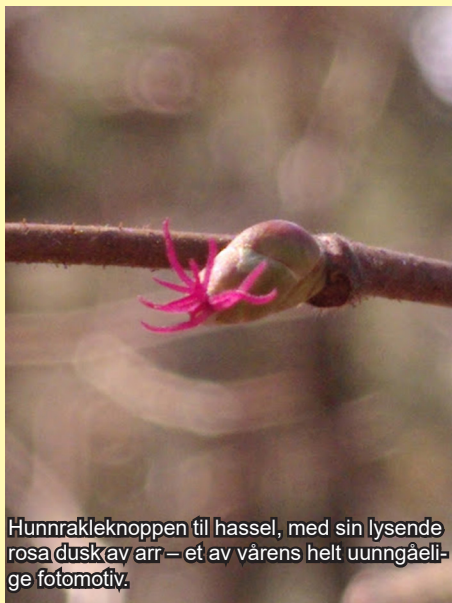
selv vurdere hva som er forsvarlig å bruke på sitt område i henhold til aktsomhetskravet §18 i samme forskrift. Lovverket har kun forbud på 30 planter fra å kunne plantes, og ytterligere 30 planter som er søknadspliktige (begge har unntak for sterile varianter). Artsdatabanken sin Fremmedartsliste 2023 vil åpne for innspill i kommende vinter og det oppmuntres til å gi faglige innspill. Foredragsholder avsluttet foredraget med oppmuntring til kartlegging via artsobservasjoner.no, delta på lukkedugnadene til ØLA, samt gjøre bevisste valg i sin hageglede, hvor en kan lese seg opp via vurderingene i fremmedartslista, botaniskforening.no/fremmedeplanter, plantevernleksikonet.no og miljødirektoratet sine sider.

**Line Hørlyk og
Bernhard Askedalen**

Knopp- og kvisttur

Årets første dagstur pleier i ØLA alltid å være en knopp- og kvisttur. Så også i år. Den gikk til Ekebergskråniga, med Anders Often og Jan Wesenberg som ledere. Skjønt Anders holdt faktisk en generalprøve i form av en tirsdagstur med samme tema 1. februar.

**20
MAR
2022**

Hunnrakleknoppen til hassel, med sin lysende rosa duskrav arr – et av vårens helt uunngåelige fotomotiv.

Foto: Jan Wesenberg

20. mars var en praktfull tidlig vårdag med full sol og en forsiktig lunk, men ingen knopper unntatt hos hegg hadde brutt. Vi (14 deltakere pluss de to lederne) gikk den vanlige ruta, hovedturveien fra Sportsplassen til stakkars forfalne Kafé Utsikten og deretter Sjømannsskolen, og så på det meste av både edelløvtrær og nøysomme løvtrær og busker. Og selvsagt med fagerrogn *Sorbus meinichii* som hovedseverdigheten.

En stopp for å se på de lett gjenkjennelige visne fjorårsbladene av hvitmure *Drymocallis rupestris* ble det også.

Jan Wesenberg

Sommerens blomster- gleder 2021

Selv om det er vår og snart en ny sommer, tar vi med noen sommerminner fra i fjor. Denne gangen forteller vårt æresmedlem Tore Berg. Disse plantene fikk vi se flotte bilder av på foredrag 30. mars.

Tore Berg, floraekspert, Drammen:

Det har vært en veldig gunstig sommer og Tore kan rapportere om mange nye og spennede funn som han har delt opp i tre kategorier:

1) Morsomme viltvoksende planter

I sommer har jeg vært på sveveutforskning i Telemark og Setesdal og kartlagt subalpine svever knyttet til seterlandskap og kulturlandskap i høyereliggende strøk. Spesielt fjellunderarten av rødsveve *Pilosella aurantiaca*, den viltvoksende subalpine typen. Det er tatt utgangspunkt i anførte forekomster – notater fra den gamle sveve-spesialisten og botanisk kyndige S.O.F. Omang som gikk bort i 1952 og nyere funn i Artskart

for Norge. Der det vokser rødsveve, vokser det gjerne også andre sjeldne gulblomstende svever som vi vet mindre om og som det er lite dokumentasjon om. Flere av disse svevene er sjeldne til svært sjeldne og i tilbakegang. Det viste seg å være en lur ide å oppsøke disse plassene. Det viktigste funnet var både nyfunn og gjenfunn av gaffelsveve *Hieracium cernuum* (= *Pilosella sphaerocephala*). Den er blant annet angitt for Vågsli langs Haukeliveien, primært setervoller. Nyfunn av gaffelsveve også i Åmotsdal i Telemark. Like i nærheten et bra funn på flere hundre individer av krysningen hårsveve *P. officinarum* × setersveve *P. suecica*. Denne hybridene er ny for Norge! Utseendemessig likner den på gaffelsveve, men bladene er smalere og selve planten mer storvokst. Karakterene er nok så overlappende.

I slutten av august var jeg en tur i Stavanger og så på en ny bjørnebærart for Norge. Forslag til navn venter, men har en mistanke om hva det er. Den er i *Glandulosi*-gruppen, med ganske karakteristiske trekk. Den er ikke funnet viltvoksende eller spontan i Norge tidligere. Den er mest sannsynlig fuglespredt fra Storbritannia. Den ble først funnet delvis av Svein Imsland og delvis av John Inge Johnsen. Etter dette er flere

lokaliteter funnet. Det er en kraftig busk med nokså krypende skudd, men spesiell fordi den har så mange slags torner; til dels kraftige, men også rette nåler og kjertelhår. Kan minne om rustbjørnebær som finnes i Danmark og Sverige, men samtidig ganske forskjellig.

2) Landsbyplanter, reliktplanter fra før 1800-tallet, trolig innført i klostertiden i Norge ofte som legeplanter

Vi har tidligere sett legeløvehale (som nå etter å ha blitt opphøyet til art, bare heter løvehale *Leonurus cardiaca*) på Nakholmen, men ca. 2000 ble den borte derfra på grunn av «frisering». Men vi gjenfant den på en komposthaug et annet sted på øya for tre år siden, og i år stod den veldig fint. Det er sikkert samme genetiske materiale ved at frø har havnet på komposten. Slike frø er spiredyktige etter mange år i jorda. Men jeg vil si at dette voksestedet er svært utsatt. Så derfor bør man samle inn frø og noen småplanter og oppformere i Botanisk hage, slik at man senere kan flytte disse til det opprinnelige voksestedet. Legeløvehale kom med munkene til klosterhagene. Den andre arten (eller tidligere underarten), mølleløvehale *Leonurus quinquelobatus*, som er mer hårete, kom til landet som ballastplante eller med korn til møller. Begge er i dag ytterst sjeldne og har

bare 4–5 intakte lokaliteter hver, som er her på Østlandet. Ca. 1900 vokste begge disse taksaene over et større område, men de var sjeldne da også. Siden den gang har begge gått dramatisk tilbake. Kattemynte *Nepeta cataria* i samme familie fant vi ved en bygård på Tøyen. Man kan ikke være helt sikker, men den virket ikke utplantet. I såfall er det eneste intakte forekomst i Norge for tiden.

3) Adventivplanter/ruderatplanter

I år har det vært et særdeles gunstig år for rare morsomme adventivplanter. Mange funnet sent på høsten siden høsten har vært så varm og mild med en del nedbør. Det aller beste funnet er antakelig vill bokhvete. Men ellers har jeg på ulike avfalls plasser funnet: Purpurpraktvindel *Ipomoea purpurea* (det var den 3.sept.), gyllenbær *Physalis grisea*, tomatillo *Physalis philadelphica*, meldeamarant *Amaranthus blitoides*, trolig eikemelde *Chenopodium botrys* (evt. en nært beslektet art), japanhønschirse *Echinochloa esculenta*, ballastgrenkjempe *Plantago afra*, linderose *Abutilon theophrasti* bukkert, soyabønne *Glycine max*, adventivstøvler *Solanum americanum*, skjermgjøkesyre *Oxalis dillenii* (meget sjelden), ”sommerfuglkløver” *Oxalis triangularis*, strandtiriltunge *Lotus glaber* og gyllenlakk *Erysimum cheiri*.

Fiol-temasider

Sandfiol, sårbar på rødlista, nyfunn i fjor ved Ørfiske – og dette er Romerikes eneste kjente lokalitet i dag.

Foto: Jan Wessenberg

Våren er i tillegg til alt annet også en fioltid. ØLA setter i år opp et fiolkurs med Thomas Marcussen, som vi har måttet utsette et par ganger, se aktivitetslista. Vi har derfor samlet en fiolpakke her i Firbladet. Thomas har gått igjennom denne pakka og kvalitetssikret den.

Først kommer et oppslag med oversikt over de artene som er aktuelle i vår region og deres utbredelse, økologi, hyppighet og eventuell rødlistestatus.

Så har vi funnet fram to artikler Odd Stabbetorp og Tore Berg skrev her i Firbladet i 1993–94, og som Tore nå har tatt en kikk på og klarert. Disse artiklene er tematisk bygget opp, og kan være en god måte å lære seg karakterene på, så vi bringer dem like godt i sin helhet, som faksimile. Deretter har Geir Arne Evje satt sammen et lite fotoalbum med bilder han har tatt.

Men som alltid må vi legge til at dette bare er et supplement, et ekstrastoff. Kikk derfor på fiolene i våre to basisfloraer, Lids flora (Norsk Flora ved Reidar Elven, Samlaget) og Mossbergs flora (Gyldendals store nordiske flora). Kikk på hvordan nøkkelen er satt opp i Lids, for en nøkkel viser alltid de aller nyttigste karakterene. Sjekk også Kristin Viganders fine fiolvideoer på NBFs YouTube-kanal.

Helt til slutt en kommentar fra Thomas: ”Generelt virker det som at mange av artene har en ganske formidabel frøbank (bl.a. bleik- og bakkefiol), så de kan dukke opp igjen etter å ha vært borte lenge. 20 år er ingen sak; bakkefiol har det med å ha sånne masseoppblomstringer uten noen opplagt grunn.”

Red.

Fioler i Oslo og Akershus – utbredelse, økologi og rødlistestatus

A. Stemorsblomgrupper:

Stemorsblom *Viola tricolor*.

Hjemlig. Vanlig art i svabergterrenget ved fjorden og på berg og grunnlende også ellers i vårt område. Går også som veikantart og ugras.

Åkerstemorsblom *Viola arvensis*.

Innført, antakelig med gammelt jordbruk. Vanlig art som ugras og på skrotemark, går også delvis inn på tørrberg og grunnlende.

I tillegg omfatter gruppa de to hageplantene hagestemorsblom *V. ×wittrockiana* og hornfiol *V. cornuta*, som noen ganger kan forvilles.

B. Fjellfiolgrupper:

Fjellfiol *Viola biflora*. Hjemlig fjellplante. Fins hos oss bare noen svært få steder på Øvre Romerike, som en sørlig utpost fra fjellkjeden. Foretrekker fuktige steder ved bekker. Bør registreres og floravoktes i vår region.

C. Lodnefiolgrupper:

Marsfiol *Viola odorata*. Gammel hageplante som forekommer ganske vanlig forvillet i bynære skoger og grøntområder. NR – ikke vurdert på Fremmedartslista (1800-grensa).

Bakkefiol *Viola collina*. Hjemlig. En kravfull og relativt kalkkrevende art som foretrekker kalken i Oslofeltet, med noen utposter rikt og fjordnært på grunnfjellet. Tørrberg, grunnlende, edelløvskog, kalkfuruskog. Ellers i landet fins den rundt Oslofjorden, i kalkbygdene på Sørøstlandet og innover de varme kontinentale østlandsdalene. Ikke rødlistet, men bør registreres.

Lodnefiol *Viola hirta*.

Hjemlig. En kalkspesialist som vokser i edelløvskogskanter. Få lokaliteter både i vårt område og på nasjonalt nivå, begrenset til Oslofjorden. Lokalitetene i ØLA-området er norsk nordgrense. Bør registreres og floravoktes. **Rødlistet som EN – sterkt truet.**

Gruppa omfatter også fagerfiol *V. suavis*, som er en hageplante som er forvillet ett sted i en park i Kragerø.

D. Dalfiolgrupper:

Dalfiol *Viola selkirkii*.

Hjemlig. Sjelden art som er en spesialist på kildepåvirka rik skog, først og fremst granskog og oreskog, ofte i små, diffuse kildehorisonter. Hadde på 1800-tallet en håndfull nå forsvunne lokaliteter rundt Indre Oslofjord, i det som nå er Oslos byggesone. Har ellers bare hatt et par lokaliteter (Maridalen og Vikka-ravina i Ullensaker). Ingen

med sikkerhet kjente lokaliteter i Oslo/Akershus i dag. Litt flere lokaliteter på indre Østlandet (der den først og fremst er en bekkekløft- og flommarksart), i Sør-Trøndelag og et par funn på Helgeland. Bør registreres og floravoktes. **Rødlistet som VU – sårbar.**

E. Myrfiolgruppa:

Myrfiol *Viola palustris*. Hjemlig. vanlig art i myr og andre typer fuktig mark. Finnes i hele landet.

Stor myrfiol *Viola epipsila*. Hjemlig, relativt vidt utbredt, østlig, men ganske sjelden og spredt art. Foretrekker rikere, gjerne sumpskogpregete lokaliteter. Østlandet, Trøndelag, Nord-Norge, noen få steder på Vestlandet. Ikke rødlistet, men bør registreres.

Gruppa har nå en tredje, ”helt fersk” art, nordlig myrfiol *V. epipsiloides*, som fins fra Nordland og nordover, men som vi enda vet svært lite om.

F. Engfiolgruppa:

Krattfiol *Viola mirabilis*. Hjemlig. Kravfull edelløvs-kogs- og høystaudeskogsart. Vi finner den ganske mange steder fjordnært i Asker, Bærum, Frogn og litt mindre vanlig også ellers – og i rik skog i marka. Østlig tendens i Norge, med nordgrense i Troms. Ikke rødlistet,

men bør registreres.

Skogfiol *Viola riviniana*. Hjemlig. Vanlig art i litt rikere skog. Antakelig den fiolarten vi ser mest av i vår region. Vanlig nord til Troms, spredt i Finnmark.

Sandfiol *Viola rupestris* subsp. *rupestris*. Hjemlig. Kravfull, kalkkrevende art som foretrekker berg, grunnlende og tørr åpen skog. Hos oss først og fremst på kalken i Indre Oslofjord, men også der sjelden. Bør registreres og floravoktes. **Rødlistet som VU – sårbar.**

Arten har også en annen, nordlig underart som ikke er aktuell i vår region.

Engfiol *Viola canina*. Hjemlig. Vanlig, dels i svabergterreng, dels i kulturlandskap, gjerne litt grunnlendt og lysåpent. Vanlig i hele landet. Arten ble tidligere delt i to underarter (eller til og med arter), vanlig engfiol subsp. *canina* og lifiol subsp. *montana*, men de blir nå betraktet som et kontinuum.

Bleikfiol *Viola stagnina* (tidligere kalt *V. persicifolia*). Hjemlig. Sørøstlig, svært sjelden. Vokser på ferskvannsstrand i flomsoner og annen periodeoversvømt mark. I vår region på noen få lokaliteter i Nordre Øyern og i dødislandskapet på Romerike. Populasjonene fluktuierer mye. Bør registreres og floravoktes. **Rødlistet som EN – sterkt truet.**

Grunnkurs i viologi

Av Odd Stabbetorp og Tore Berg

Østlandsavdelingen holdt onsdag 13. oktober et "mini-kurs" om fioler under ledelse av Odd Stabbetorp. I denne sammenhengen laget han sammen med Tore Berg en liten oversikt over norske fioler. Denne har vi fått lov til å presentere i Firbladet.

Norske fioler kan ganske lett deles i følgende grupper:

A. STEMORSBLOMGRUPPA med flika stipler (øreblad) som er nesten like store som de smale bladene, og ofte flerfarga blomster: **stemorsblom** *V. tricolor*, **åkerstemorsblom** *V. arvensis*, **hagestemorsblom** *V. x wittrockiana* og **hornfiol** *V. cornuta*.

B. FJELLFIOLOGRUPPA med gule blomster fra bladete skudd: **fjellfiol** *V. biflora*.

C. LODNEFIOLOGRUPPA med blomster rett fra jordstengelen (som er opprett), åpne blomster om våren, kleistogame (lukkede) sommerblomster, maurspreddede frø i kapsler som ligger på bakken: **marsfiol** *V. mirabilis*, **bakkefiol** *V. collina* og **lodnefiol** *V. hirta*.

D. DALFIOLOGRUPPA med blomster rett fra jordstengelen (som er opprett) og med opprette kapsler: **dalfiol** *V. selkirkii*.

E. MYRFIOLOGRUPPA med blomster rett fra jordstengelen (som er krypende), bleikt lilla blomster: **myrfiol** *V. palustris* og **stor myrfiol** *V. epipsila*.

F. ENG/SKOGFIOLOGRUPPA med blomster fra bladete skudd, blålilla blomster. Dette er en vanskelig gruppe: **Krattfiol** *V. mirabilis* har bladrosett, vårbloster (åpne) direkte fra jordstengel, og kleistogame blomster fra

bladete skudd. **Skogfiol** *V. riviniana* har bladrosett og uhåra bladskaft. **Sandfiol** *V. rupestris* er liten, har bladrosett og håra bladskaft. To underarter: ssp. *rupestris* (utbredt nord til Trondheim) med breie kronblad og **nordlig sandfiol**, ssp. *relicta* (utbredt i Nord-Norge) med smale kronblad. **Engfiol** *V. canina* er uten bladrosett, og har breiere blad enn neste art. Også den med to underarter: ssp. *canina* med relativt små stipler og **liffiol** ssp. *montana* med relativt store stipler. Og så til slutt: **bleikfiol** *V. persicifolia* som er uten bladrosett, og har smale blad med tverr eller kileforma grunn og bleike blomster.

OBS: hybridisering skjer aldri mellom gruppene.

Vi vil nå gjennomgå noen sentrale karakterer og hvordan de er utformet hos de enkelte gruppene og artene. Under den enkelte karakter er av og til noen grupper eller arter ikke nevnt. Det betyr at vi ikke har studert denne karakteren hos disse gruppene/artene, og ikke funnet noe spesielt om den i litteraturen. I alle tilfelle betyr det at denne karakteren ikke har vært ansett som viktig for å karakterisere disse gruppene/artene.

Forgreiningsmønster

Dette er en svært viktig karakter i slekta, og er i stor grad benyttet for gruppeinndelingen ovenfor.

A. STEMORSBLOMGRUPPA. Våre to ville arter er ett-toårige og mangler jordstengel (muligens har stemorsblom flerårige raser på flyvesand). Skuddene er lite greina med blomsterstilker fra bladhjørnene.

C. LODNEFIOLGRUPPA. Jordstengel ofte forgreina, kraftig, lang, nesten vedaktig, med mye rester etter bladstilker og øreblad. Den har langsom lengdevekst, og hvert år dannes en tydelig bladrosett i enden. Blomstene kommer på blomsterskaft direkte fra jordstengelen (både de åpne og de kleistogame). Marsfiol skiller seg fra de to andre ved å danne lange overjordiske stengeutløpere som dessuten er rot-slående.

D. DALFIOLGRUPPA. Ugreina, spinkel (2-3 mm tjukk), kort (0,5-2 cm) jordstengel, ofte med mange røtter. Blomster kommer direkte fra jordstengel, i likhet med bladrossettene.

E. MYRFIOLGRUPPA. Lange bleike tynne jordstengler hvorfra det dannes blomsterstilker og bladrosetter (fåblada).

F. ENG/SKOGFIOLGRUPPA. Her er skuddsystemet viktig og vanskelig. De fem artene fordeler seg på tre typer:

Krattfiol har bladrosett øverst på jordstengelen, og om våren utvikles det blomster på bladløse skaft direkte fra jordstengelen. Utover sommeren dannes det bladete skudd fra jordstengelen ("2. ordens skudd"). I hjørnene av bladene på disse skuddene kommer det kleistogame blomster. Disse kommer altså på 3. ordens skudd, i motsetning til alle de forannevnte (med unntak av B), som har blomster på 2. ordens skudd.

Skogfiol og **sandfiol** har bladrosetter fra spissen av jordstengelen, hvorfra det dannes 2. ordens skudd med blad. Blomstene kommer altså her kun på 3. ordens skudd (sideskudd til 2. ordens skudd). På den øvre delen av jordstengelen finner man oftest rester av gamle stipler og bladstilker, i motsetning til de to neste artene.

Engfiol og **bleikfiol** har ikke bladrosetter. Jordstengelen er oftest forgreinet like under jordoverflata (vi har ikke helt skjønt systemet), og hver av disse greinene fortsetter direkte som et overjordisk skudd med blad, og blomstene kommer på sideskudd fra disse.

Behåring

A. STEMORSBLOMGRUPPA. Snaue, hornfiol har blad som er håra under.

B. FJELLFIOLOGRUPPA. Blad tydelig håra på oversiden (greitt å huske på hvis man vil skille den i steril tilstand fra myrfiol!).

C. LODNEFIOLGRUPPA. **Lodnefiol** og **bakkefiol** er de desidert mest hårete fiolene våre, særlig på bladene, som er nærmest mykklodne. Også stengel, bladskaft og frukter er tydelig håra. **Marsfiol** har korte, broddlignende hår nærmest på hele planta.

D. DALFIOLGRUPPA. Blad med spredte, korte hår på oversida, bladstilk korthåra eller glatt.

E. MYRFIOLGRUPPA. Alle organer snaue hos begge arter, unntatt bladundersiden hos **stor myrfiol**, som er mer eller mindre tett besatt med gjenomsiktige, skjøre hår ("glasshår"). OBS at disse kan ha falt av på materiale som er samlet seint på året, og også på herbariebelegg.

F. ENG/SKOGFIOLGRUPPA. **Krattfiol** har kun hår på undersiden av

de renneforma bladstilkene. **Sandfiol** har tetthåra stengel og bladstilk, i motsetning til de andre artene. Sandfiol har også tydelig håra bladoverflate, mens **skogfiol** varierer fra tydelig håra til glatt bladoverflate. Sandfiol er kort dunhåret, mens skogfiol har lengre, striere hår. **Engfiol** og **bleikfiol** har så godt som snaua blad.

Øreblad (stipler)

Dette er de (oftest små) avlange bladaktige organene som sitter parvis ved basis av bladstilkene.

A. STEMORSBLOMGRUPPA. Store øreblad med kraftige fliker.

C. LODNEFIOLGRUPPA. Relativt store øreblad, bør studeres på vårmateriale, da de vanligvis visner tidlig på sommeren. **Marsfiol** har bredere øreblad enn de to andre, med tydelige tenner. **Bakkefiol** har øreblad som nærmest virker frynsete av lange sidetenner. **Lodnefiol** har korte, ofte utydelige tenner på ørebladene.

D. DALFIOLGRUPPA. Karakterisert ved øreblad som er tilvokst til bladstilken den nederste ca. tredjedelen av sin lengde.

F. ENG/SKOGFIOLGRUPPA. Krattfiol har store øreblad med utagga kant, og de visner tidlig. **Sandfiol** har breie øreblad med framretta tenner. **Skogfiol** har smale øreblad med tenner som står rett ut, og ørebladene visner forholdsvis tidlig. **Engfiol** er delt i to underarter som først og fremst skilles på ørebladenes størrelse: hos ssp. *canina* er ørebladene på de øverste bladene kortere enn halve lengden av bladstilken, mens de hos ssp. *montana* er lengre. Merk at også hos ssp. *canina* er ørebladene normalt bredere enn hos skogfiol, og med mer framretta tenner. **Bleikfiol** har

øreblad som ligner engfiol, kanskje mest lik ssp. *montana*.

Forblad

Dette er de to små skjellformete eller sylformete bladene som sitter på blomsterskaftet.

C. LODNEFIOLGRUPPA. God skillekarakter mellom bakkefiol og lodnefiol hvis man har materiale med åpne blomster: hos **bakkefiol** sitter forbladene tydelig ovenfor midten av blomsterskaftet, mens de hos **lodnefiol** sitter tydelig nedenfor midten. Hos **Marsfiol** er forbladene oftest midt på, men denne arten er mer variabel.

E. MYRFIOLGRUPPA. Stor myrfiol har forbladene tydelig ovenfor midten av blomsterskaftet, mens **myrfiol** har dem på eller under midten.

Frukt

Gruppene A, B, E og F (**Stemorsblomgrupp**a, **fjellfiolgrupp**a, **myrfiolgrupp**a og **eng/skogfiolgrupp**a) har snaua, trekanta og avlange kapsler på opprette skaft. Kapselen åpner seg langs tre sømmer og danner en trettakket stjerne. Etterhvert som kapselveggene tørker ut, skrumper de inn og utøver et trykk mot frøene som gjør at disse knipses ut (selvspredning).

C. LODNEFIOLGRUPPA. Her er fruktene runde og lodne, og sitter på slakke skaft slik at den modne frukten ligger på bakken. Kapselen åpner seg uregelmessig, men oftest gnager maur hull på kapselen før denne åpner seg. Frøene har nemlig et stort hvitt, næringsrikt vedheng (elaiosom) som maurene samler (maurspredning).

D. DALFIOLGRUPPA. Omlag som A, B, E og F, men kapselen er mer

rundaktig, noe håret og skaffet er noe slakt slik at kapselen blir nikkende.

Bladform

A. STEMORSBLOMGRUPPA. Alle blad med kileforma grunn.

B. FJELLFIOLGRUPPA. Nyreforma blad: hjerteforma basis og uten eller med utydelig spiss.

C. LODNEFIOLGRUPPA. Marsfiol har bredt hjerteforma blad. Bakkefiol og lodnefiol har en mye mer markert bladspiss enn marsfiol. **Bakkefiol** har alltid trang hjerteforma basis, jevnt krumma bladomriss og med en noe påsatt spiss. **Lodnefiol** har bladbasis som varierer fra hjerteforma til tverr, og bladsidene er ofte nesten rette slik at bladet gir et trekanta inntrykk. Merk at hos alle tre artene vokser bladene jevnt og trutt utover sommeren, slik at de blir mer enn tre ganger så lange som på vårblomstrende individer.

D. DALFIOLGRUPPA. Tynne blad (tynnere enn hos skogfiol), hjerteforma, moen noe smalere enn hos skogfiol. Karakteristisk er at bladene gjerne har en buklete overflate.

E. MYRFIOLGRUPPA. Myrfiol har nyreforma blad (utydelig bladspiss) og nervene er utydelige. Myrfiol har oftest fire blader i hver rosett. **Stor myrfiol** har en mer markert bladspiss (ihvertfall hos det ene av de normalt to bladene i rosetten), og nervene er tydelige.

F. ENG/SKOGFIOLGRUPPA. **Krattfiol** har store, brede blad (ofte bredere enn lange) som varierer fra hjerte- til nyreformete (med eller uten bladspiss) på samme skudd. **Sandfiol** har små blad (ofte bare 1 cm lange) med en tverr til svakt innbukta bladbasis og bladspissen er buttere enn hos skogfiol. **Skogfiol** har bredt hjerteforma blad (men sjelden

bredere enn lange), de øvre blad er ofte smalere med en mindre innbukta bladbasis. **Engfiol** har mer smalt hjerteforma blad (men under dobbelt så lange som breie), oftest også mindre innbukta bladbasis enn skogfiol. De nedre bladene er mest hjerteforma, og kan ligne svært på skogfiolens rosettblader. **Bleikfiol** er kjennetegna ved en tverr eller kileforma bladgrunn, og smale blad (lengden mer enn det dobbelte av bredden).

Blomsterfarge

A. STEMORSBLOMGRUPPA. **Stemorsblom** har en svært variabel farge, med alle kombinasjoner av lilla, blått, hvitt og gult. **Hagestemorsblom** forefinnes i mange ulike kultivarer med et enda større fargespekter. **Åkerstemorsblom** har farger som stemorsblom, men er oftest bleikere og mer ensfarga. Dessuten må en jo nevne hovedkarakteren mellom åkerstemorsblom og stemorsblom, nemlig at åkerstemorsblom har kronblad som er kortere enn begerbladene. **Hornfiol** har lyseblå til lyst fiolette blomster.

B. FJELLFIOLGRUPPA. Gule blomster med brune årer, dessuten påfallende smale kronblad.

C. LODNEFIOLGRUPPA. **Marsfiol** har mørkt fiolette blomster, **lodnefiol** mindre intense i fargen, oftest blålilla. Også sporen er farget. **Bakkefiol** har lyst blåfiolette blomster med hvit spore.

D. DALFIOLGRUPPA. Lyst fiolette blomster.

E. MYRFIOLGRUPPA. Kronblad lyst fiolette, ofte med mørke eller brunaktige årer. **Myrfiol** har en fargenyanse som går mer i retning av skittenrosa til lyst rødfiolett, mens **stor myrfiol** gjerne går mer i retning lyst blåfiolett.

F. ENG/SKOGFIOLGRUPPA. **Bleikfiol** har svært lyse blomster, hvite til blåhvite. **Krattfiol** har lyst fiolette

blomster, mens de øvrige varierer mye i farge og intensitet, som regel med temnelig reine blåtoner.

Grunnkurs i violologi — del 2.

Av Tore Berg og Odd Stabbetorp

I forrige nummer av Firbladet tok vi for oss viktige karakterer for å skille mellom de norske fiolartene. Denne gang skal vi se på en langt vanskeligere materie, nemlig den hyppige forekomsten av hybrider i slekta. Vi skal konsentrere oss om eng/skogfiolgruppa, som inneholder de vanligste artene og de fleste hybridkombinasjonene, men også lodnefiolgruppa inneholder interessante hybridkombinasjoner.

Som nevnt i forrige del er det i Norge aldri funnet hybrider mellom arter som tilhører ulike grupper. Innen gruppene er imidlertid flertallet av mulige kombinasjoner kjent. Graden og omfanget av hybridisering har dog ofte vært overestimert pga. for trange rammer for morfologisk variasjon innen artene (for "snevert" artsbegrep), og fordi mye materiale er innsamlet i vårfasen med chasmogame (dvs. vanlige, åpne) blomster, før det er mulig å studere fruktsettingen.

Det er utført få studier av fiolhybrider i Norge; hederlige unntak er Halvorsen, Brandrud & Borgen (1986) om hybrididen **stor myrfiol** *Viola epipsila* x **myrfiol** *V. palustris*, og Røren (1993) om **engfiol** *V. canina* x **bleikfiol** *V. persicifolia*. Vår beskrivelse av hybridisering i lodnefiolgruppa er først og fremst basert på feltefaringene til en av oss (TB), men også basert på erfaringer fra et påbegynt studium av dette komplekset i samarbeid med Finn Wischmann og Inger Nordal. Bortsett fra Røren (1993) er kunnskapen om hybrider i skog/engfiolgruppen i

Norge et heller svart kapittel. Vi har studert herbariemateriale av **engfiol** *V. canina*, **skogfiol** *V. riviniana* og ting som er bestemt til deres hybrid. Ut fra dette og fra feltefaringer har vi gjort noen observasjoner som vi ønsker å dele med leserne.

Hybridene finnes oftest som enkeltindivider blant eller nær foreldreatene. Hovedvanskeligheten ligger i den betydelige variasjon mange arter fremviser.

Reelle hybrider er gjerne kjennetegnet ved kombinasjonen av kraftig vegetativ vekst og manglende eller sterkt nedsatt fruktsetting. Kapslene er derfor ikke/lite utviklede, små og oftest tomme. Et unntak er hybrididen **åkerstemorsblom** *V. arvensis* x **stemorsblom** *V. tricolor*, som er nesten like fertil og med nesten like god fruktsetting som foreldreatene (Clausen 1931), til tross for at foreldreatene har ulike kromosomtall. Tilbakekrysning og dannelse av hybridsvermer kan derfor lett oppstå i denne gruppen.

Selv om hybridene er helt eller nesten sterile, kan de lokalt ha utsrakt vegetativ formering gjennom forgreining av jordstengelsystem eller utløpere, og de kan derfor danne lokale kloner. Faktorer som motvirker hybridisering kan ligge i forskjellig blomstringstid, ulike habitatkrav, og ikke minst i at frukter hos mange arter hovedsaklig dannes fra kleistogame blomster (små blomster som ikke åpner seg og som utelukkende produserer frø via selvpollinering). Dessuten må hybridfrøene havne på et sted hvor dens krav til voksestedet er oppfylt.

Hybrider i lodnefiolgruppen

Hybrider innen lodnefiolgruppen er ofte større enn individer av foreldreartene, og de har flere chasmogame blomster om våren. I likhet med foreldrene setter de mange kleistogame blomster direkte fra rotstokken, men disse visner oftest uten å sette kapsler. Våre 3 arter i denne gruppen har alle 20 kromosomer (ifølge utenlandske tellinger, jfr. Valentine 1962), slik at hybrider i denne gruppen ikke kan verifiseres ved kromosomtelling.

Hybrider hvor **marsfiol** *V. odorata* inngår, kjennes på at de har arvet dennes utløpere. Bladform og -farge ligger imidlertid nærmere den andre foreldrearten (**bakkefiol** *V. collina* eller **lodnefiol** *V. hirta*). Hvilken av de sistnevnte som inngår, er vanskelig å si hvis begge disse vokser i nærheten. Karakterer som skiller de to sistnevnte (plassering av forblad, form på øreblad, bladbasisform og blomsterduft) må studeres nøye i slike tilfelle. Marsfiolhybrider er funnet de aller fleste steder hvor den finnes sammen med en av de andre.

Hybriden **bakkefiol** *V. collina* x **lodnefiol** *V. hirta* er problematisk å påvise, fordi foreldreartene er såvidt like. Hybridene er intermediære i blomstestørrelse og -farge, og de dufter svakt. Forbladene sitter omtrent midt på blomsterstilken. Bladformen minner mest om bakkefiol, men bladspissen er mindre påsatt enn hos denne. Ørebladene har ganske mange frynser, men mindre enn hos bakkefiol. Grovt sett kan en si at hybridene har arvet blomstene til lodnefiol og bladene til bakkefiol. Som nevnt er hybridene meget kraftige og har et sterkt forgrenet jordstengelsystem (men uten overjordiske utløpere!). Foreløpig har vi ikke kunnet påvise noen frøsetting hos hybridene, men hvorvidt de er 100% sterile er foreløpig noe usikkert. Det finnes nemlig også enkelte individer som ligner mer på den ene eller den andre av foreldreartene. Disse kan mistenkes for å være 2. generasjons hybrider eller tilbakekrysning til en av foreldreartene, men denne antagelsen forutsetter en viss fertilitet i hybridene.

Bakkefiol og lodnefiol har litt ulik økologi og blomstringstid. Bakkefiol begynner å blomstre om lag 2 uker før lodnefiol, slik at den er i slutten av sin blomstringstid når lodnefiol begynner sin. Hybridene er også her intermediære, og i en kort periode er det de man legger best merke til.

Hybriden er funnet nesten alle steder hvor bakkefiol og lodnefiol møtes i Norge, men oftest bare som noen få individer. På Bønsnes på Ringerike og på Lindøya i Oslo finnes imidlertid større hybridpopulasjoner. Disse vokser mest på steder med slitasje og forstyrret grunn (i stikanter o.l.). Her kan de være mer vanlig enn foreldreartene.

Alle tre hybridkombinasjonene mellom bakkefiol, lodnefiol og marsfiol forekommer på Lindøya. Dette er enestående i Skandinavia og gjør øya spesielt interessant for studier av hybridisering innen denne gruppen.

Det synes klart at hybridisering innen denne gruppa må foregå via fruktsetting fra chasmogame blomster som har mottatt pollen fra en av de andre artene. Imidlertid har vi, til tross for god felterfaring med disse artene, aldri kunnet påvise frukter som er dannet fra de åpne vårblomstene hos noen av artene. Darwin (1877) beskriver imidlertid et enkelt eksperiment fra England hvor han merket 6 åpne blomster hos lodnefiol. 2 av disse utviklet gode kapsler. Opplysninger om observasjoner av dette vil bli mottatt med stor interesse!

Hybrider i engskogfiolgruppa

Den sjeldneste av våre 5 arter i denne gruppa, **bleikfiol** *Viola persicifolia*, er diploid med $2n=20$ kromosomer (Røren 1993). Av de 4 mer utbredte artene er **krattfiol** *V. mirabilis* og **sandfiol** *V. rupestris* også diploide ($2n=20$), mens **engfiol** *V. canina* og **skogfiol** *V. riviniana* er tetraploide med 40 kromosomer. En nærmere diskusjon av hvordan evolusjonen har foregått i dette kompleksset er gjengitt i Valentine (1962).

Hybrider er kjent i alle kombinasjoner mellom de fire vanligste artene våre. Med unntak av **engfiol** x **krattfiol** er alle disse også angitt fra Norge (Lid & Lid 1994). **Bleikfiol** er angitt å kunne hybridisere med **engfiol** (dokumentert fra Norge ved hjelp av kromosomtelling av Røren (1993); hybridene får 10

kromosomer fra bleikfiol og 20 fra engfiol, altså tilsammen 30 kromosomer), **skogfiol** og **sandfiol** (de to siste hybridkombinasjonene er ikke kjent fra Norge). Samtlige hybrider regnes som sterile (Becker 1902, Stace 1975, Røren 1993).

For nærmere beskrivelse av hybridene engfiol x bleikfiol henvises til Røren (1993). Vi vil bare bemerke at denne, i likhet med de andre hybridene innen engskogfiol-gruppen, især **engfiol** x **skogfiol**, danner store tuer, opptil 1/2 m i diameter. De er usedvanlig riktblomstrende og dekorative om våren, og fortsetter så å sette en mengde kleistogame blomster resten av sesongen. I de chasmogame blomstene blir rester av kronbladene ofte sittende lenge på i vissnen tilstand. Under fasen med kleistogam blomstring fortsetter lengdeveksten, og stenglene kan til slutt bli meget lange (opptil 1/2 m) og gjerne ± nedliggende, da de ikke klarer å holde seg opprett med egen hjelp. Stenglene er også mer forgreina enn hos foreldreartene. Utover i sesongen vil man derfor finne lange, slarkede stengler med mange kleistogame blomster som ikke viser tegn til utvikling av kapsler og frøsetting. Stenglene er infiltrert i hverandre i store vaser. Sensommer - høst er derfor det beste tidspunkt å skille ut hybrider på.

I motsetning til hybrider pleier de rene artene først å sette chasmogame blomster og avslutte med noen kleistogame, og så innstille lengdeveksten fra begynnelsen av juni. Plantene blir derfor ikke vesentlig lenger resten av sesongen (selv om de en sjelden gang kan ha en redusert høstblomstring). Utover sommeren finner man velutviklede kapsler med frø nedimellom bladene, og stenglene hol-

der seg oppe ved egen hjelp.

Engfiol x skogfiol kan lett forveksles med **lifiol** *V. canina* ssp. *montana*, den mest storvokste av engfioltypene, også fordi hybridene mangler eller har bare dårlig utviklede bladrosetter. En god skillekarakter er imidlertid at lifiol har store øreblad som holder seg grønne langt ut over sommeren, mens engfiol x skogfiol har små øreblad som visner tidlig (et fellestrekk med skogfiol).

Engfiol x skogfiol er ikke spesielt sjelden og finnes helst i intermedieære habitater, gjerne på noe forstyrret mark (skogkanter, langs skogsbilveier etc.)

Engfiol x sandfiol er funnet svært spredt på Østlandet. Hybridene har et jordstengelsystem som minner mest om engfiol. Blad og stengler er korthåra, men noe mer grissent enn hos sandfiol. Individene sprer seg kraftig vegetativt og danner gjerne store matter.

Selv om **krattfiol** og skogfiol hyppig finnes sammen, er deres hybrid bare funnet spredt nord til Trøndelag. Hybridiserings-frekvensen her synes derfor langt lavere enn mellom engfiol og skogfiol. Hybridene har ofte spredte hår på bladoverflata (som skogfiol), mens bladstilken er overveiende ensidig behåret (men mer grissent enn hos krattfiol).

Krattfiol x sandfiol er bare funnet et par ganger på Østlandet. Denne er mindre enn foregående hybrid, og er mer jevnt behåret på bladstilker og stengler. Bladstilken har imidlertid en stripe med lengre hår på ryggsiden (nedarvet fra krattfiol).

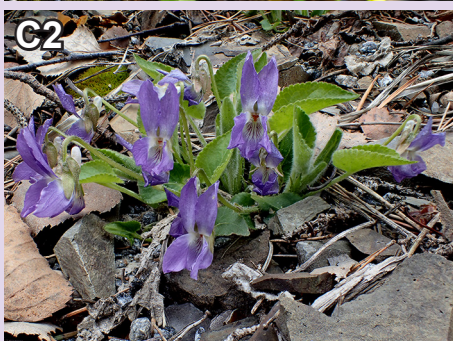
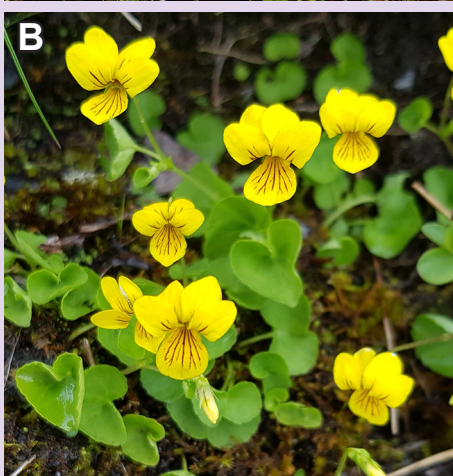
Skogfiol x sandfiol er rimelig vanlig der foreldrene møtes. Den ligner på en kraftig sandfiol, men skiller seg fra denne ved å ha tilspissede og større blader. Vær oppmerksom på at også skogfiol kan ha hår på bladens overside, slik at bladbeholdningen har liten verdi når det gjelder å vurdere hybrider.

Beskrivelsene av de tre sistnevnte hybridene er i stor grad basert på Becker (1902). Beckers beskrivelser er i svært god overensstemmelse med materialet ved herbariet i Oslo.

Litteratur

- Becker, W. 1902. Vorarbeiten zu einer Flora des Bayerns. Familie der Violaceen. Ber. Bayer. Bot. Ges. 8: 249-281.
- Clausen, J. 1931. Danmarks viol-arter. - Bot. Tidsskr. 41: 317-335.
- Darwin, C. 1877. The different forms of flowers on plants of the same species. - John Murray, London.
- Halvorsen Brandrud, K. & Borgen, L. 1986. *Viola epipsila*, *V. palustris* and their hybrid in SE Norway. A preliminary report. Acta Univ. Ups., Symb. Bot. Ups. XXVII:2, 19-24.
- Lid, J. & Lid, D.T. Norsk flora. 6. utg. ved Reidar Elven. - Det Norske Samlaget, Oslo.
- Røren, V. 1993. Bleikfiol, *Viola persicifolia*, i Norge. - Blyttia 51: 43-52.
- Stace, C.A. 1975. Hybridization and the flora of the British Isles. - Academic Press, London.
- Valentine, D. H. 1962. Variation and evolution in the genus *Viola*. - Preslia 34: 190-206.

Viola alba

Fiolalbum

Her er et lite album av fiolbilder tatt av Geir Arne Evje. Nummereringa følger gruppene som er brukt i artikkelen til Odd Stabbetorp og Tore Berg. Alle disse fioltaksaene er aktuelle i ØLAs område (Oslo og Akershus).

A1 Stemorsblomst *Viola tricolor*. **A2** Åkerstemorsblomst *Viola arvensis*. **B** Fjellfiol *Viola biflora*. **C1** Marsfiol *Viola odorata*. **C2** Bakkefiol *Viola collina*. **C3** Lodnefiol *Viola hirta*. **D** Dalfiol *Viola selkirkii*. **E1** Myrfiol *Viola palustris*. **E2** Stor myrfiol *Viola epipsila*.

Fiolalbum

F1 Krattfiol *Viola mirabilis*. **F3** Sandfiol *Viola rupestris* subsp. *rupestris*. Den andre underarten, kalkfiol (i artikkelen betegnet som nordlig sandfiol) subsp. *relicta*, er ikke aktuell i ØLAS område (Oslo/Akershus), den har sørgrense på Fræna og vokser så fra Nordland til Finnmark. **F5** Bleikfiol *Viola stagnina* (i artikkelen omtalt som *V. persicifolia*).

90 % av alle fioler vi ser i vanlig østlands-terreng er tre arter: skogfiol, engfiol og (vanlig) myrfiol.

Fiolalbum

F2

F2 Skogfiol *Viola riviniana*.

F4

F4 Her var det meningen å illustrere engfiol *Viola canina*, men så ombestemte Thomas dette bildet til hybriden engfiol x skogfiol *V. canina x riviniana*. Så da fikk vi i stedet illustrert den, og det er jo også moro. Thomas skriver: "Jeg tar den på blomsterrikdommen, noe med lengden på saftmerke-
ne i forhold til kronbladet (lange i canina, korte i riviniana; jevn overgang i bakgrunnsfarge i canina, brå i riviniana), og framfor alt at mange av blomstene har pigmenteringsforstyrrelser (hvite og lyse radiære felt) – det er noe med genetikken som klikker."

Solsikke *Helianthus annuus L.*

Foto: Line Hørløk

Anders Often

Denne arten er opprinnelig viltvoksende i Mexico og sørvestre deler av USA. Her er den en urgammel kulturplante, en bruk som strekker seg kanskje 4500 år tilbake i tid. Etter at europeere kom til det amerikanske kontinentet, kom arten ganske raskt til Europa som kulturplante, dokument i Spania og Portugal tilbake til 1510.

Den ble særlig populær i det tidligere russiske imperiet på 1700-tallet, og i dag produseres 70–80 % av verdens solsikkefrø på tidligere sovjetiske åkre (Russland, Ukraina, Hviterussland osv.). Dette skyldes selvfølgelig gunstige

vekstvilkår på de store og forholdsvis sommervarme flatområder i sørvest. Men også at vegetabilsk olje fra frøene kan brukes i den ortodokse fastetiden 'lent' hvor det ikke skal brukes animalske produkter. Solsikke er Ukrainas nasjonalblomst.

I dag – i den grufulle krigen i Ukraina – representerer den strålende, solgule blomsterstanden håp. Med rette! Russlands nasjonalblomst er forøvrig også en korgplante, den utsøkte te-planten kamilleblom *Matricaria recutita*. Og vi er – globalisert! Og vi har vært det lenge. Det er bare typer som Putin som ikke skjønner det. Og tror han er tsar på 1500-tallet...eller noe i den duren.

Hvorra for Thekla Resvolls vei!

«Thekla Resvoll var en kvinnelig pioner i botanikken. Hennes spesialitet var fjellplanters økologi og morfologi, og hun var Norges første høyfjells-økolog. Hun har satt konkrete spor etter seg med Fjellhagen på Kongsvoll, som hun grunnla i 1924 for å presentere Dovrefjellets særegne flora. På Kongsvoll er det reist et minnesmerke etter henne, men vi i Norsk Botanisk Forening mener også at hun absolutt fortjener et veinavn. Vi støtter derfor forslaget om at Bestum tverrvei – der hun selv bodde i 40 år – blir omdøpt til Thekla Resvolls vei».

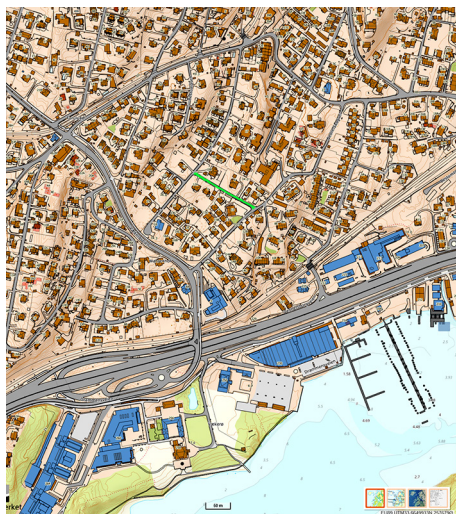
Dette skrev Kristin Vigander til Oslo kommune etter at Nils Petter Gledisch hadde sendt en henvendelse til oss i NBF-ØLA i juni i fjor om vi kunne være med på å støtte forslaget om at botaniker Thekla Resvoll fikk sitt eget veinavn på den veien hun hadde bodd i 40 år. I 2021 var det 150 år siden hun ble født. Dette var også et hyggelig forslag å støtte i ØLA sitt 50-års jubileumsår!

Thekla Susanne Ragnhild Resvoll ble

Thekla Resvoll. Foto: Gustav Borgen/ Norsk Folkemuseum, offentlig eiendom.

født 22.mai 1871 i Vågå var en norsk botaniker og kvinnesaksforkjemper. I 1917 tok hun doktorgraden på avhandlingen Om planter som passer til kald og kort sommer. Hun ble i 1923 en av de første kvinnene som ble innvalgt i Det Norske Videnskaps-Akademi. Hun var også styremedlem i Norsk Kvinnesaksforening og Kvindestemmeretsforeningen. (Fra Wikipedeia).

Thekla Resvolls vei, tidligere Bestum tverrvei, markert med grønt.

Den botaniske hagen på Kongsvoll får i 2021 nytt giv gjennom Trøndelagsavdelingen i NBF sitt pågående arbeid.

På selveste kvinnedagen 8. mars 2022 ble veinavnet en realitet. Da ble flere kvinner hedret med veinavn etter forslag om at flere kvinner må få veier oppkalt etter seg, og en av dem var Thekla Resvoll. Menn har som kjent til alle tider har vært mest dominert på veinavn bortsett fra nøytrale veinavn.

Line Hørlyk

Firbladets Rubus

Firbladets *Rubus* handler om vitenskapelige navn, nærmere bestemt hva de betyr. Vi støtter oversetter i hvert nummer tre plantenavn, og spør leserne hva det kan være for noe. Send inn løsning til firbladet@nbf-ostland.no. Vi trekker i neste nummer ut en vinner av et glass moltesyltetøy! Her er denne gangens oppgave:

Tre ugras

1. Hvit gåsefot
2. Mange knær, matnyttig for fugler
3. Krypene hylsebærer

Oppgaven i nr. 2021-2:

Tre karsporeplanter

1. Overvintrende hestetagl: *Equisetum hyemale*, skavgras
2. Nakenfruktet eikebregne: *Gymnocarpium dryopteris*, fugleteig
3. Blærebregne på fjellet: *Cystopteris montana*, fjell-lok, men må også godta *C. alpina*, kalkklok

Med disse to godtatte alternativene kom det inn fire riktige svar, og etter trekning var den heldige vinneren **Audun Åby, Lørenskog**. Gratulerer!

Marianøkleblom

Primula veris L.

Geir Arne Eivje og
Henrik Andreas Torp

Alle foto: Geir Arne Eivje

Kjennetegn

Planten blir opptil 40 cm høy. Bladene er eggformede, breiest nær grunnen, og sitter på et langt, litt vingekantet skaft. På den lange, bladløse blomsterstilken sitter de kortskaftede, 3–10 nikkende blomstene i en skjerm. De 8–20 mm breie, sterkt gule kronene har fem sprikende kronbladfliker. Støvbærerne er mørkt oransje. Blomstene er heterostyle, dvs. at noen planter har lang griffel og pollenbærere lavt i kronrøret, mens andre har kort griffel og pollenbærere høyt i kronrøret. Heterostyli er en tilpasning for å sikre kryssbestøvning. Begeret er klokkeformet med lyse nerver. Frøene

spres ballistisk over korte avstander ved at fruktstandskaftene er stive og fjærende.

Marianøkleblom ligner hagenøkleblom *Primula elatior*, men sistnevnte har blader som smalner mer gradvis mot et bredt vingekantet skaft, kronene er bleikere og breiere, og begeret er traktformet med grønne nerver.

Økologi

Marianøkleblom finnes på noe baserik grunn i åpen skog, beitemark, skogkanter, slåtteng og andre typer, mer eller mindre naturlige, engaktige vegetasjonstyper. På Romerike finner

vi den oftest på leirgrunn, gjerne i gamle enger i bratte ravineskråninger der det blir eller har vært beita.

Status

Arten har en sterk tilbakegang i kulturlandskapet. Tilbakegangen skyldes endring av driftsformer i jordbruket ved at slåttenger ikke vedlikeholdes, mer intensiv bruk av innmark (gjødsling), og forekomster i beitet skog forsvinner når skogen ikke lenger beites. Artsdatabanken vurderer marianøkleblom som sårbar (VU) i Norsk rødliste for arter 2021. Dette er en sterk oppgradering fra vurderingen som livskraftig (LC) i forrige rødliste.

Utbredelse

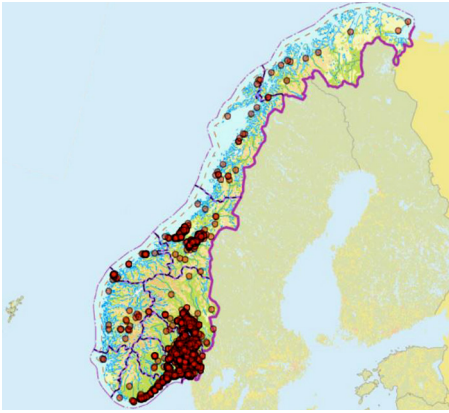
Utbredelsen omfatter et større område fra Flekkefjord østover til Åmot i Østerdalen og Øyer i Gudbrandsdalen, flere atskilte og små delområder på Vestlandet, og et større delområde i Trøndelag, på begge

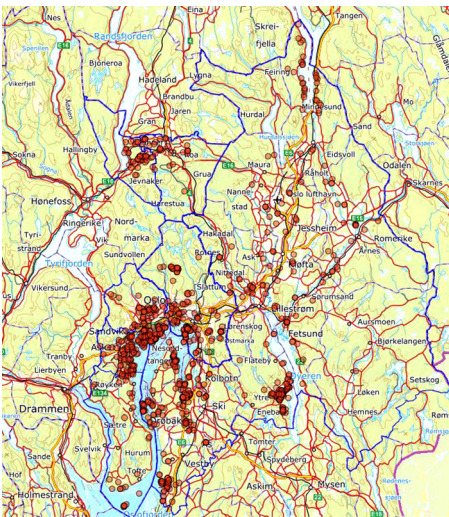
sidene av Trondheimsfjorden, nord til Inderøy. Utenfor disse områdene er det kjent mange forvillete forekomster, særlig i Nord-Norge. Mange registreringer er feilaktige pga. forveksling med hagenøkleblom *Primula elatior*, og mulige hybrider med denne.

I ØLA-området Akershus, finner vi registreringer i alle kommunene, unntatt Lørenskog og Hurdal.

Kilde: Artsdatabanken 2021

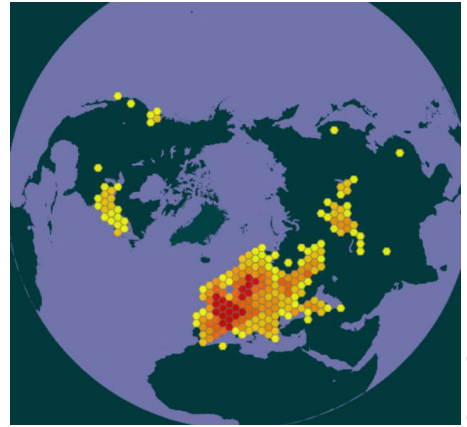

Kilde: Artsdatabanken 2021

Vanligst er marianøkleblom ved kulturmark i Asker og Bærum. Mange av registreringene er gamle, så utbredelseskartet viser ikke den hele og fulle sannheten om den faktiske utbredelsen i dag.

Bortsett fra i enkelte ravineenger finner man stort sett bare enkeltplanter hist og her på

Kilde GBIF, <https://www.gbif.org>

Romerike og i Follo nå. De finner man gjerne gjenstående i gamle hager fra den gangen det ikke var så mange gartnerier rundt omkring, og man hentet ville, vakre planter fra nærmaturen inn i hagene sine eller delte stiklinger med hverandre – fra lokaliteter der den nå er forsvunnet.

Den globale utbredelsen omfatter Europa og Vest-Asia. Arten er forvillet i Nord-Amerika.

Systematikk

Marianøkleblom ble beskrevet vitenskapelig i 1753 av Carl von Linné (1707–1778), svensk botaniker, naturforsker og lege. Den er en art i slekten *Primula* som tilhører nøkleblomfamilien Primulaceae, som er en familie i lyngordenen Ericales. Slekten *Primula* er med sine flere hundre arter den største slekten i nøkleblomfamilien, med størst

arts mangfold i Himalaya og vestlige Kina. I Europa er det 33 arter og 20 arter i Nord-Amerika. I Norge har vi fem hjemlige nøkleblom-arter. Det er beskrevet flere underarter, hvorav vår underart (subsp. *veris*) er europeisk.

Etymologi

Slektsnavnet *Primula* er avledet av det latinske ordet *prima*, som betyr den første (i hunkjønn). Ordet har endelsen *-ula*. På latin representerer dette en diminutiv, det vil si et avledet ord som betegner noe som er mindre i størrelse (enn det ordet det er avledet av betegner). Artsepitetet *veris* er en form av det latinske ordet *ver* som betyr vår, og betegner at noe tilhører våren. *Primula veris* kan derfor direkte oversettes som vårens lille første!

I både det norske (marianøkleblom) og det tyske navnet (Schlüsselblume, nøkleblom) er ordet nøkkel sentralt. Navnene har vært i bruk siden middelalderen, og henspiller trolig på blomsterstandens form, som kan likne en nøkkel. Eventuelt er det selve blomsten som kan minne om en type nøkkel som ble brukt i middelalderen (1). Arter med navn som begynner med mari- eller maria- har ofte gjennom sagn vært knyttet til Jomfru Maria, slik som marihøne. Et sagn forteller om hvordan Jomfru Maria

mistet knippet med gullnøklene til himmelporten mens hun satt oppe i himmelen og sydde, og at det vokste opp en marianøkleblom der hvor nøkkelknippet falt ned på jorda (2). I andre tilsvarende sagn er det Sankt Peter som mister nøklene. I enkelte språk har derfor marianøkleblom navn som henviser til Sankt Peter, for eksempel petrklíč, som er et av de tsjekkiske navnene på plantearten (3).

Mat, urtemedisin og tradisjon

Marianøkleblom er spiselig, og har en lang tradisjon som nyttevekst både i Norge, Norden og ellers i Nord- og Mellom-Europa. Carl von Linné (1707–1778) skrev at blomstene benyttes i vinlegging og til å farge brennevin og snus (4). Han skrev også at engelskmennene brukte den i salat og i bakverk. Det sistnevnte er også kjent her til lands: Soknepresten Jacob Nicolaj Wilse (1736-1801) skrev i sin beskrivelse av Spydeberg i 1779 følgende om bruken av marianøkleblom: «Bladene bagte i Kager ere meget sunde, og deres liden fine Bitterhed forhøyer Smagen.» (5). Tørkede blader kan brukes til å lage te, og flere steder i landet kalles planta for teblom eller teblomme (6). Marianøkleblom regnes fortsatt blant de viltvoksende planter som kan brukes til å smaksette og farge brennevin (7). Ved å ekstrahere de gule fargestoffene (flavonoidene) fra

blomstene får spriten en gyllengul farge.

Urtemedisinsk bruk av marianøkleblom er kjent siden middelalderen. Hildegard fra Bingen (1098–1179) var en tysk abbedisse med omfattende kunnskap om urter og deres bruk ved behandling av sykdommer i hennes samtid. Hun skrev om marianøkleblom at den undertrykker melankoli (8). Også etter Hildegards tid har marianøkleblom vært brukt mot psykiske plager. Interessant nok har det vist seg at innholdsstoffer i marianøkleblom virker på samme reseptorer i hjernen (GABA-reseptorer) som enkelte legemidler mot angst og søvnløshet også virker på. Denne oppdagelsen ble gjort av ei dansk forskningsgruppe som tok for seg en mengde plantearter som tradisjonelt har vært brukt i behandling av epilepsi (hvor GABA-reseptorer også er sentrale), og undersøkte dem i laboratoriet (9). Dessverre er det ikke slik at en virkning på en reseptor påvist i laboratoriet nødvendigvis betyr at marianøkleblom er effektiv behandling hos mennesker. I dyreforsøk har man ikke kunnet vise noen angstdempende effekt av ekstrakt fra marianøkleblom (10). Imidlertid er det først og fremst ved luftveisplager som marianøkleblom

har hatt sin urtemedisinske anvendelse. Rota og blomstene inneholder særlig mye av en type stoffer som kalles saponiner, som virker slimløsende og hostedempende (3,11).

Kilder

1. Nordhagen, Rolf (1954). Kusymre, kodriver, cowslip og paigle. Studier over gamle *Primula*-navn i Nordvest-Europa. Avh. norske Vidensk.-Akad. i Oslo, II (Hist.-filos. kl.): 5.
2. Wischmann, Finn (1993). *Ville planter i Norge*. Annen utgave. Oslo: Det Beste.
3. Ghédira, Kamel & Goetz, Paul (2017). Primevère officinale *Primula veris* L. (Primulaceae). *Phytothérapie*; 15: 240-44.
4. von Linné, Carl (1755). *Svensk flora* [Flora svecica]. Svensk oversettelse 1986. Stockholm: Forum.
5. Wilsø, Jacob Nicolaj (1779). *Physisk, oeconomic og statistisk Beskrivelse over Spydeberg Præstegjeld og Egn*. Optrykk 1920. Kristiania.
6. Høeg, Ove Arbo (1975). *Planter og tradisjon. Floraen i levende tale og tradisjon i Norge 1925–1973*. Oslo: Universitetsforlaget.
7. Steingrimsen, Oskar (1981). *Din egen dram*. Oslo: Aschehoug.
8. Genz, Randi Gunderson (1998). *Hildegard av Bingens urtehage*. Oslo: Pax.
9. Jäger, Anna K. et al. (2006). Screening of plants used in Danish folk medicine to treat epilepsy and convulsions. *J Ethnopharmacol*; 105(1-2): 294-300.
10. Sufka, Kenneth J. et al. (2001). Anxiolytic properties of botanical extracts in the chick social separation-stress procedure. *Psychopharmacology (Berl)*; 153(2): 219-24.
11. Høiland, Klaus & Nordal, Inger (1983). *Kinabark og kjerringrokk. Systematisk botanikk med vekt på medisinalplanter*. Oslo: Universitetsforlaget.

Vårbendel

Spergula morisonii Boreau

Geir Arne Evi

Alle foto: Geir Arne Evi

Kjennetegn

Vårbendel er ettårig, den spirer om høsten og blomstrer og setter frø neste vår og forsommer. De små, hvite blomstene sitter i en fåblomstret kvast, og de trådformede bladene og sitter i kranser (tilsynelatende er det kranser, men egentlig er det kortskudd i bladhjørnene som bidrar til inntrykket av bladkranser). Vårbendel har en langt vanligere slektning, linbendel, men denne har en helt annen økologi, og den er håret, oftest med kjertelhår, i motsetning til vårbendel som er omtrent snau. Linbendel har stengel med omtrent jevnlange ledd, mens

vårbendel har korte ledd nederst og lange øverst. Linbendel er også langt mer riktblomstrende enn vårbendel.

Økologi

Den vokser ikke i store bestander, og det er spredt mellom voksestedene som er sandmark og tørre, flate berg med lite jorddekke, oftest på sur grunn – her er vårbendel ofte eneste vekst, eller sammen med tørketålende moser og lav. På slike voksesteder forventer folk flest ikke å finne blomsterplanter, så botanikere er nok de som er mest fortrolig med vårbendel.

Vårbendel, habitus. Akkurat så uanselig er den!

Utbredelse

Vårbendel er den ‘ukjente’ vårblostmest. Ikke så rart, for denne arten er anonym og vokser på karrige steder der lite annet vokser. Vårbendel har i Norge en sørøstlig utbredelse. Nordligste funn er i Flå i Buskerud og vestligste er ved Lindesnes i Vest-Agder. I ‘ØLA-land’ (Oslo og Akershus) er den ganske utbredt i de sydlige områdene, den unngår kalkområder i Asker og Bærum. Med unntak av et gammelt funn fra 1859 i Nes, er nordligste registrering på Grefsenkollen i Oslo. Øst for Øyeren er det kun én observasjon – fra 1933. Arten er antagelig oversett mange steder. Vårbendel har vid utbredelse i

Det som ser ut som kransstilte blad, er et bladpar med korte tette sidegreiner i bladhjørnene.

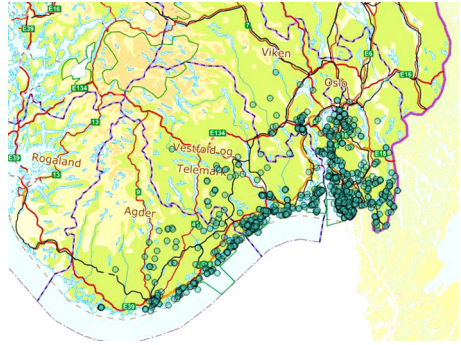
Vest- og Mellom-Europa. I Sverige finnes den et stykke nordover langs Norrlandskysten, i Finland i de sydlige delene.

Status

Artsdatabanken angir vårbendel som ‘livskraftig’ (LC). Det er imidlertid ikke ofte man finner den, selv ikke ved målrettet søk på voksesteder der man kunne forvente at den vokser. Mange steder vokser vårbendel på åpne, tørre bergflater i skog – steder som ofte brukes som raste- og bål plasser, og på slike steder er det stor slitasje. Skogsdrift er også en trussel mot vårbendel.

Systematikk

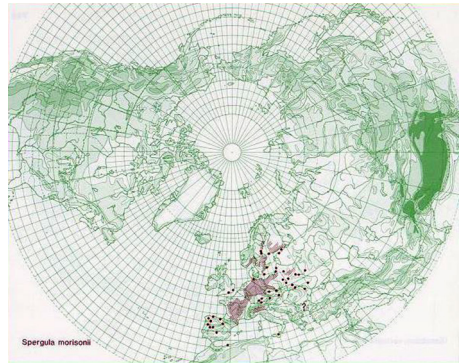
Vårbendel er en art i nellikfamilien Caryophyllaceae. Beskrevet i 1847 av Alexandre Boreau (1803–1875), fransk farmasøyt og botaniker. Linbendelslekten *Spergula* har to arter i Norge, vårbendel og linbendel.

På verdensbasis er det 12–13 arter i tempererte strøk. Saltbendelslekten *Spergularia* er nært beslektet.

Etymologi

Bendel = fra norrønt ‘bendill’ – diminutiv av ‘bånd’ (jfr. ‘bendelorm’). I gamle dager brukt om bånd av kornstrå om et kornnek. Vi skal huske at lin ble mye dyrket i tidligere tider, og linbendel var hyppig forekommende ugras i linåkeren. Nå har vel neppe linbendel blitt brukt til å binde nek av lin, men i overført betydning om ‘plante som klenger seg til linplantene’. På den måten har ‘bendel’ blitt med som navneledd på alle artene i *Spergula* og *Spergularia*.

Spergula = av germansk ‘spergel’ eller ‘spark’. Navn på linbendel (1576) hos Matthias Lobelius (1576) hos Matthias Lobelius (Mathias de l’Obel), (1538–1616), flamsk lege og botaniker *morisonii* = etter den engelske botanikeren Robert Morison (1620–1683), professor i Oxford.

FIRBLADETS BOTANISKE

Idé: Line Ø Hørlyk, realisering: Per Madsen

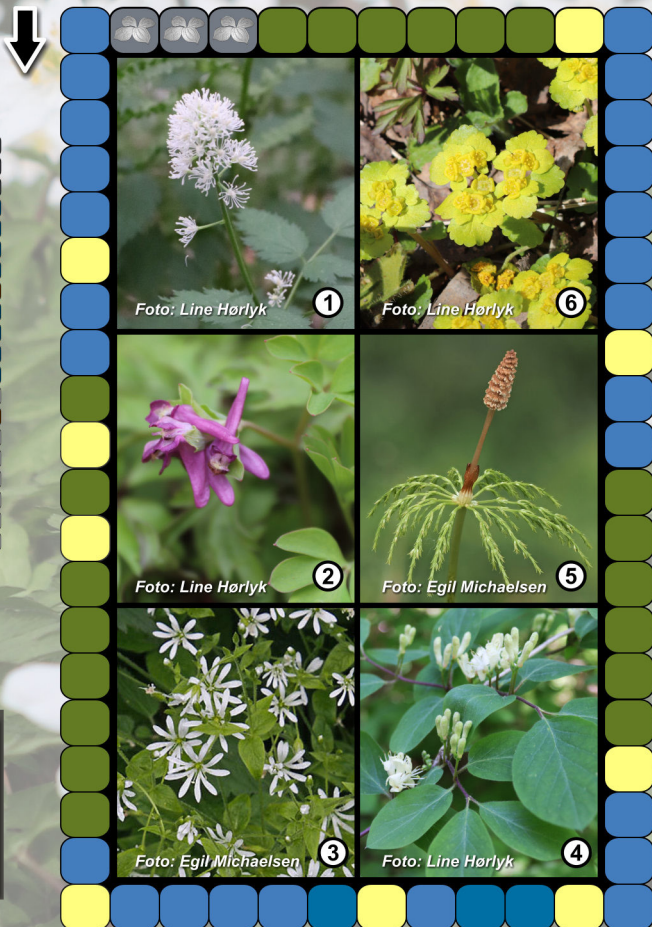
Det er trolsk stemning i ravinenes jungel. Vi spør etter det norske navnet på disse plantene som man kan finne i raviner på Romerike. Start med bilde nr. 1 og fortsett rundt i blomsterdigrammet uten mellomrom til nr. 6. Bokstavene i de **uthevede** feltene danner løsningsordet. Løsningen kommer i Firbladet 2022-2.

START

Løsningen på
botanisk nøtt
2021-2

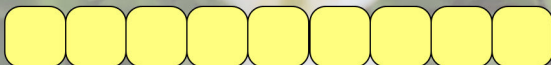

B
L
Å
L
Y
N
G

Alle plantenavn er hentet fra
Gyldendals store Nordiske Flora, 2018 utg.

LØSNINGSORD

posten

NORGE P.P. PORTO BETALT

DISTRIBUERT AV POSTEN
NORGE

Returadresse: NBF-ØLA, Botanisk museum, NHM, Postboks 1172 Blindern, 0318 Oslo

FOTO- syntese

Denne gangen vil vi avslutte med et "gled deg til sommeren"-bilde. Med masse grønn fotosyntese – og noen deilige resultater av den, i form av nydelige røde markjordbær. Et riktig smultronställe.

Line Hørlykk

